

Duurzame catering bij de Rijksoverheid

Kunnen de milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van catering anders?

Katja Logatcheva en Han Soethoudt

LEI

WAGENINGEN UR

Duurzame catering bij de Rijksoverheid

Kunnen de milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van catering anders?

Katja Logatcheva¹ en Han Soethoudt²

1 LEI Wageningen UR

2 Wageningen UR Food & Biobased Research

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen UR in opdracht van en gefinancierd door het ministerie van Economische Zaken, in het kader van het Beleidsondersteunend onderzoeksthema 'Veilig Verantwoord Voedsel' (projectnummer BO-20-015-020)

LEI Wageningen UR

Wageningen, maart 2016

NOTA

LEI 2016-039

Logatcheva, K. en H. Soethoudt, 2016. *Duurzame catering bij de Rijksoverheid: Kunnen de milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van catering anders?*. Wageningen, LEI Wageningen UR (University & Research centre), LEI Nota 2016-039. 42 blz.; 3 fig.; 7 tab.; 21 ref.

De huidige milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van catering worden op een aantal punten ervaren als belemmerend voor verduurzaming. Duurzaamheid wordt gestimuleerd door het gebruik van keurmerken en de controle op het procentuele deel van het 'duurzamere' assortiment met een of meer duurzaamheidskenmerken schiet tekort. Daarnaast zoekt de overheid een aansluiting bij de negen thema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel als het gaat om de verduurzaming van de voedselketen. Een alternatief systeem dat aansluit op de negen thema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel is denkbaar en kan ontwikkeld worden door opnieuw een keuzeprocess voor een duurzaamheidsprestatiemeting te doorlopen. Een keuze voor een cateraar met een zo hoog mogelijke productduurzaamheidsprestatie kan door middel van een graduele vergelijking gemaakt worden. Bij het realiseren van het minimale percentage duurzaam assortiment zullen ook in een alternatief systeem een aantal economische factoren een rol spelen. Deze factoren zullen cateraars of aanbesteders niet altijd kunnen beïnvloeden.

Trefwoorden: catering, duurzaamheid, inkoopcriteria

Dit rapport is gratis te downloaden op <http://dx.doi.org/10.18174/375935> of op www.wageningenUR.nl/lei (onder LEI publicaties).

© 2016 LEI Wageningen UR

Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30, E informatie.lei@wur.nl, www.wageningenUR.nl/lei. LEI is onderdeel van Wageningen UR (University & Research centre).

LEI hanteert voor haar rapporten een Creative Commons Naamsvermelding 3.0 Nederland licentie.

© LEI, onderdeel van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek, 2016

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Het LEI aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Het LEI is ISO 9001:2008 gecertificeerd.

LEI 2016-039 | Projectcode 2282100088

Foto omslag: Shutterstock

Inhoud

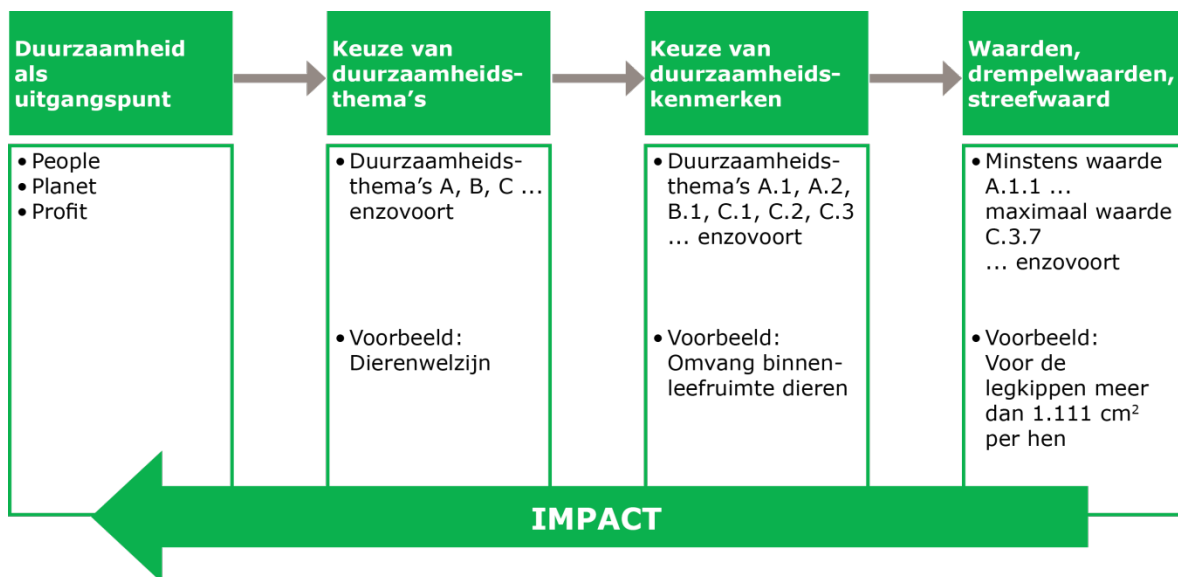
	Samenvatting	5
	S.1 Belangrijkste uitkomsten	5
	S.2 Overige uitkomsten	6
	S.3 Methode	6
1	Inleiding	8
	1.1 Aanleiding: huidige <i>Milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van Catering</i> werpen belemmeringen op voor verduurzaming	8
	1.1.1 Neveneffect huidige criteria: stimulering duurzaamheid via gebruik van keurmerken	9
	1.1.2 Controle over het procentuele deel van het 'duurzamere' assortiment met een of meer duurzaamheidskenmerken schiet tekort	9
	1.1.3 Wens: aansluiting met duurzaamheidsthema's Alliantie Verduurzaming Voedsel	9
	1.2 Vraag: is er een ander systeem voor inkoop te bedenken?	10
2	Afbakening en methode	11
	2.1 Focus op productprestatie inkoopende cateraar	11
	2.2 Uitgangspunten Criteria Inkoop Catering	12
	2.3 Vier aspecten van de <i>Criteria Inkoop Catering</i> onder de loep	12
	2.4 Negen duurzaamheidsthema's	13
	2.5 Beleidskaders	13
	2.6 Werkwijze	14
3	Inkoopcriteria: naar een andere keuze in duurzaamheidsprestatiemeting	15
	3.1 Kaders keuzeproces voor duurzaamheidsimpact	15
	3.2 Huidige situatie duurzaamheidsprestatiemeting	16
	3.3 Naar een andere keuze in duurzaamheidsprestatiemeting	19
	3.3.1 Uitgangspunten	19
	3.3.2 Duurzaamheidsthema's	19
	3.3.3 Duurzaamheidskenmerken en waarden	19
	3.3.4 Aandachtspunten keuze duurzaamheidsprestatiemeting	21
4	Inkoopcriteria: naar een andere keuze in verificatie van duurzaamheid	23
	4.1 Kaders controle op duurzaamheidsprestatie	23
	4.1.1 Transparantie	23
	4.1.2 Bewijs	23
	4.2 Huidige situatie verificatie	24
	4.3 Naar een andere keuze voor verificatie van duurzaamheid	25
	4.3.1 De wijze	25
	4.3.2 Aandachtspunten verificatie	26
	4.4 Andere duurzaamheidssystemen	27

5	Naar een betere realisatie van duurzamer assortimentsaandeel	31
5.1	Kaders assortimentssamenstelling	31
5.2	Huidige situatie assortimentssamenstelling	31
5.2.1	Percentage duurzaam	31
5.2.2	Percentage dierlijke eiwitten	32
5.3	Naar een betere realisatie van duurzamer assortimentsaandeel	32
5.3.1	Factoren beïnvloeden	32
5.3.2	Aandachtspunten samenstelling assortiment	33
6	Conclusies en aanbevelingen	34
6.1	Conclusies	34
6.2	Aanbevelingen	35
	Literatuur en websites	38
Bijlage 1	Organisaties met een duurzaamheidsrapportage met een thema-indeling	40
Bijlage 2	Lijst geïnterviewde partijen	41

Samenvatting

S.1 Belangrijkste uitkomsten

Een alternatief systeem voor duurzaam inkopen dat de huidige bezwaren ondervangt en (toch) aansluit op de negen thema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel is denkbaar en kan ontwikkeld worden door opnieuw een keuzeproces voor een duurzaamheidsprestatiemeting te doorlopen (zie Figuur S.1). Op het realiseren van het minimale percentage duurzaam assortiment zullen ook in een alternatief systeem een aantal economische factoren van invloed zijn. In de praktijk zal een cateraar of een aanbesteder tegen de grenzen van mogelijkheden aanlopen om deze factoren te beïnvloeden.

Figuur S.1 Keuze van duurzaamheidsthema's en kenmerken

- De huidige *Milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van Catering* (hierna: *Criteria Inkoop Catering*) zijn gebaseerd op een aantal uitgangspunten die zijn beschreven in het achtergronddocument bij het programma van eisen *Criteria voor duurzaam inkopen van Catering* (Pianoo, 2011). In een alternatief duurzaamheidsbeoordelingssysteem dat het bestaande systeem uitbreidt, aanvult en, op onderdelen, wijzigt, blijven deze uitgangspunten behouden. Bij het opnieuw doorlopen van een keuzeproces voor een duurzaamheidsprestatiemeting wordt gezocht naar indicatoren en/of duurzaamheidskenmerken binnen elk van de negen thema's, waarmee de impact op duurzaamheid wordt bewerkstelligd bij de productie van voedsel. [Zie hoofdstuk 3](#)
Een algemeen geaccepteerd bewijs (een keurmerk, een certificaat of een ander document) is noodzakelijk voor een producent om de duurzaamheidskenmerken van een product, al dan niet op de negen thema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel, te communiceren richting een cateraar, en uiteindelijk een aanbestedende dienst. [Zie hoofdstuk 4](#)
Het aanbesteden van een zo duurzaam mogelijk assortiment is mogelijk met een progressieve methode binnen de Gunningscriteria van de Criteria Inkoop Catering die uitgaat van een voorkeur voor een cateraar met een zo hoog mogelijke productduurzaamheidsprestatie op basis van een graduele vergelijking binnen of tussen indicatoren/duurzaamheidskenmerken. [Zie paragraaf 4.3](#)
- Bij het realiseren van het minimale percentage duurzaam assortiment is ook in een alternatief systeem een aantal economische factoren van invloed. Marktfactoren spelen een rol bij de

inkoopkeuze van een cateraar en bij afzet op een cateringlocatie. In de praktijk zal een cateraar of een aanbesteder tegen de grenzen van mogelijkheden aanlopen om de consumentenvraag en producentenaanbod te beïnvloeden of concurrentie aan te gaan met andere leveranciers van voedsel op open locaties in bijvoorbeeld binnensteden. [Zie hoofdstuk 5](#)

S.2 Overige uitkomsten

- Marktpartijen zien het werken met de negen thema's van de Alliantie als een kans om het begrip verduurzaming dynamischer te maken en de lat te verleggen door de negen duurzaamheidsthema's continu te toetsen op *relevantie* en *belang*, *volledigheid*, *materialiteit* en *uitgebalanceerdheid*. [Zie paragraaf 3.3.4](#)
- Er bestaan systemen die als idee kunnen worden genomen voor een verbreding naar de negen thema's. Een voorbeeld is het internationale TSC-systeem: een vergevorderd systeem op productniveau, met een set van indicatoren waarop gescoord kan worden, is specifiek ontwikkeld voor inkopers van producten. [Zie paragraaf 4.4](#)
- Het uitdrukken van een kwantificeerbaar effect van bepaalde productiemethoden van producten op duurzaamheid is afhankelijk van inzichten in mogelijk te behalen duurzaamheidswinsten, relaties tussen duurzaamheidswinsten per thema, en het belang van duurzaamheidsaspecten voor productgebruikers. Het verkrijgen van deze inzichten voor verschillende voedselproducten is een kostbaar proces. Tegelijkertijd zijn er al verschillende initiatieven die dat proberen te bewerkstelligen. [Zie paragraaf 3.3](#)
- Duurzame prestatie is een bovenwettelijke prestatie. Het concretiseren van bovenwettelijke ruimte is afhankelijk van drempels in de regelgeving en bestaande maatschappelijke afspraken en doelen. In de Nederlandse context spelen onafhankelijke certificeringsschema's een belangrijke rol bij het bepalen van bovenwettelijke ruimte en toetswaarden op productniveau. [Zie paragraaf 3.3.4](#)
- Voor producenten moet een bewijs van duurzaamheid van hun producten relatief makkelijk te verkrijgen zijn en financieel 'uit' kunnen, als hun producten onderdeel van het assortiment van een inschrijvende cateraar uit gaan maken. Het is goed mogelijk dat ook in een vernieuwd prestatiemetingssysteem omwille van uitvoerbaarheid wederom een relatie ontstaat tussen de bestaande onafhankelijke certificeringsschema's als enerzijds normen die de bovenwettelijke prestatie bepalen en anderzijds als verificatiebronnen op bepaalde thema's. [Zie paragraaf 4.3](#)

S.3 Methode

De huidige *Milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van Catering*¹ worden op een aantal zaken ervaren als belemmerend voor verduurzaming: duurzaamheid wordt gestimuleerd via gebruik van keurmerken en de controle over het procentuele deel van het 'duurzamere' assortiment met een of meer duurzaamheidskenmerken schiet tekort. Daarnaast zoekt de overheid een aansluiting bij de negen thema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel als het gaat om de verduurzaming van de voedselketen. [Zie paragraaf 1.1](#)

Het ministerie van Economische Zaken heeft Wageningen UR gevraagd om na te gaan of er een systeem te bedenken is:

1. dat
 - a. aansluit op de negen duurzaamheidsthema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel,
 - b. progressief is,
 - c. op meer gebaseerd is dan (bestaande) keurmerken
 - d. over het bestaande systeem heen kan, dat wil zeggen snel en zonder (veel) extra handelingen in de praktijk toepasbaar;

¹ Zie: <https://www.pianoo.nl/document/10532/productgroep-catering>

-
2. waarbij het in ieder geval mogelijk is aan het minimale percentage duurzaam assortiment te voldoen.

Gegeven deze randvoorwaarden is gevraagd om aanbevelingen voor een vernieuwd systeem aan te dragen. De ontwikkeling van het systeem valt echter buiten deze opdracht. [Zie paragraaf 1.2](#)

Voor deze studie is de invulling van een keuzeproces dat vertrekt vanuit het begrip duurzaamheid en uitkomt op concrete meetwaarden nader onderzocht. Hiervoor is een aantal marktpartijen geïnterviewd: cateraars, koepelorganisaties van cateraars en van levensmiddelenproducenten en de Alliantie Verduurzaming Voedsel. Daarnaast is een deskstudie uitgevoerd. [Zie paragraaf 2.6](#)

1 Inleiding

1.1 Aanleiding: huidige *Milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van Catering* werpen belemmeringen op voor verduurzaming

De overheid heeft wil graag ontwikkeling in duurzaamheid stimuleren door eisen te stellen aan en keuzes te maken binnen eigen inkoopprocessen. Gestelde milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van catering voor Rijksoverheid en uitvoerende diensten kunnen helpen deze doelstelling te behalen. De Rijksoverheid is direct verantwoordelijk voor het aanbesteden van 12 catering- en 5 warmedrankencontracten bij Rijksoverheidsgebouwen en uitvoerende diensten.

Er geldt een systematiek voor criteria voor duurzaam cateren bij het Rijk zoals vastgelegd in de *Milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van Catering* (hierna: de *Criteria Inkoop Catering*). De meest recente versie is verschenen op 26 april 2016.² De *Criteria Inkoop Catering* worden door andere overheden, zoals regionale overheden en gemeenten, en ook door bedrijven gebruikt als referentie om een eigen inkoop- en duurzaamheidsbeleid concreet in te vullen.

De *Criteria Inkoop Catering* bevatten een aantal onderdelen:

1. Scope/afbakening van de productgroep Catering: de dienst en het assortiment
2. Belangrijke milieueffecten: thema's en benadering waarmee de 'duurzaamheid' per thema kan worden beïnvloed via de *Criteria Inkoop Catering*
3. Aandachtspunten en suggesties over de kansen en mogelijkheden voor een zo duurzaam mogelijke inkoop
4. Selectiecriteria voor de inschrijver die betrekking heeft op het milieumanagementsysteem.
5. Minimumeisen voor de samenstelling van het assortiment, met daarin:
 - a. een lijst duurzaamheidskenmerken en wettelijke drempelwaarden die de ruimte voor de bovenwettelijke prestatie bepalen, waar (een deel) van het assortiment aan dient te voldoen. De duurzaamheidskenmerken hebben betrekking op primaire productie van dierlijke, vis-, en plantaardige producten.
 - b. de richtlijnen voor de verificatie van het behalen van deze drempelwaarden. Per duurzaamheidskenmerk dient dit te worden gedaan op basis van documenten die dat aantonen. Voor de meeste duurzaamheidskenmerken wordt gesteld dat producten met bepaalde keurmerken hier in ieder geval aan voldoen. Deze keurmerken worden genoemd.
 - c. het minimale procentuele deel van het assortiment met een of meer duurzaamheidskenmerken
6. Gunningscriteria voor de samenstelling van het assortiment met daarbij:
 - a. een lijst duurzaamheidskenmerken en wettelijke drempelwaarden die de ruimte voor de bovenwettelijke prestatie bepalen, waar het deel van het assortiment aan dient te voldoen. Uitgaand van de minimumeisen.
 - b. uitgaand van de minimumeisen de richtlijnen voor de verificatie van het behalen van deze drempelwaarden. Per duurzaamheidskenmerk dient dit te worden gedaan op basis van documenten die dat aantonen. Voor de meeste duurzaamheidskenmerken wordt gesteld dat producten met bepaalde keurmerken hier in ieder geval aan voldoen. Deze keurmerken worden genoemd.
 - c. de richtlijnen voor de waardering van een hoger dan minimaal vastgesteld procentueel deel van het assortiment met een of meer duurzaamheidskenmerken.

² Zie: <https://www.pianoo.nl/document/10532/productgroep-catering>

-
- d. de richtlijnen voor de waardering voor de vermindering van de hoeveelheid dierlijke eiwitten in het assortiment.

7. Contractbepalingen: communicatieplan, verbeterplan en rapportage.

1.1.1 Neveneffect huidige criteria: stimulering duurzaamheid via gebruik van keurmerken

Het inkoopmanagement van het Rijk stelt dat zowel de huidige gunningscriteria als het contractmanagement en de rapportage in de praktijk veelal op bepaalde keurmerken is gebaseerd:

- Bij het opstellen van een lijst van duurzaamheidskenmerken en de bovenwettelijke prestatie zou vooral rekening zijn gehouden met de duurzaamheidskenmerken die opgenomen zijn in bepaalde bestaande bekende belangrijke certificeringsschema's.
- Keurmerken/certificeringsschema's stellen bovenwettelijke duurzaamheidskenmerken als eis, waarbij vaak profilering plaatsvindt op milieu-, dierenwelzijns-, eerlijke handel-aspecten of een mix van deze. Een lijst met de duurzaamheidskenmerken gebaseerd op keurmerken zou ook latere verificatie van het voldoen aan de eisen vergemakkelijken omdat in ieder geval de producten met keurmerken aan het behalen van drempelwaarden kunnen voldoen.
- In de praktijk worden producten met alleen de keurmerken die in de *Criteria Inkoop Catering* worden genoemd als 'in ieder geval geschikt voor verificatie' door cateraars aangeboden. Andere bewijzen zouden minder makkelijk als verificatie genomen kunnen worden, omdat daar relatief meer zoekwerk voor nodig is.

De overheid en marktpartijen zien het als een onwenselijk effect van de *Criteria Inkoop Catering* als andere duurzaamheidsinitiatieven dan de keurmerken die genoemd worden, niet beloond kunnen worden, doordat er geen markt wordt gecreëerd voor producten die vanuit deze duurzaamheidsinitiatieven zijn ontstaan. Verdere ontwikkeling in de keten die niet (meer) door de huidige set bekende keurmerken wordt gevat, wordt onvoldoende beloond. Zo worden bepaalde keurmerken een plafond voor verduurzaming: er is geen prikkel meer om verder te verduurzamen dan wat de vereisten voor dat ene keurmerk zijn.

De overheid is ervan bewust dat er nieuwe certificeringsinitiatieven ontstaan in de markt. De *Criteria Inkoop Catering* zijn er echter niet voor bedoeld om dit proces te stimuleren: de overheid ziet het niet als haar rol.

1.1.2 Controle over het procentuele deel van het 'duurzamere' assortiment met een of meer duurzaamheidskenmerken schiet tekort

De aanbesteder (inkoopmanagement van het Rijk) constateert dat het percentage duurzamer assortiment voor de cateraar in de praktijk lastig is te handhaven en vanuit de verschillende opties schiet de controle op producten soms tekort:

- Voor de meeste producten worden de duurzaamheidskenmerken op basis van een keurmerk geverifieerd. Een product draagt dus veelal een consumentenkeurmerklogo. Omdat producten met een keurmerk een bepaald product(prijs)segment vertegenwoordigen voor consumenten, kunnen de consumenten door hun keuze de samenstelling van het assortiment beïnvloeden, waardoor een minimumpercentage duurzamer producten niet altijd wordt behaald. Het inkoopmanagement van een cateraar loopt hierdoor niet altijd goed, constateert het Rijk.
- Er is geen eenduidige makkelijke methode voor de controle op het aandeel duurzamer assortiment. Boekhoudkundige systemen van cateraars kunnen dit ook niet altijd voldoende faciliteren. Met name de kleinere cateraars hebben niet de financiële middelen en mensencapaciteit om dit voor de controlerende partijen te organiseren.

1.1.3 Wens: aansluiting met duurzaamheidsthema's Alliantie Verduurzaming Voedsel

De Alliantie Verduurzaming Voedsel (AVV, de Alliantie) en het ministerie van EZ vinden elkaar in hun gevoel van urgentie voor de verdere verduurzaming van de voedselketen. Het ministerie zoekt aansluiting met duurzaamheidsthema's van de Alliantie in haar duurzaamheidsrapportage en

duurzaamheidsprestatie meting. In de *Criteria Inkoop Catering* is de aansluiting op deze thema's nog niet voldoende uitgewerkt, maar wordt wel als wenselijk ervaren door het ministerie van Economische Zaken.

1.2 Vraag: is er een ander systeem voor inkoop te bedenken?

Het ministerie van Economische Zaken heeft Wageningen UR gevraagd om na te gaan of er een systeem te bedenken is

1. dat aansluit op de negen duurzaamheidsthema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel, progressief is en op meer gebaseerd is dan (bestaande) keurmerken en over het bestaande systeem heen kan, dat wil zeggen snel en zonder (veel) extra handelingen in de praktijk toepasbaar;
2. waarbij het minimale percentage duurzaam assortiment te realiseren is.

Gegeven deze randvoorwaarden is gevraagd om op hoofdlijnen bouwstenen in termen van aanbevelingen voor een vernieuwd systeem aan te dragen. De ontwikkeling van het systeem valt echter buiten de scope van deze opdracht (zie hoofdstuk 2).

2 Afbakening en methode

2.1 Focus op productprestatie inkopende cateraar

Duurzaamheidsprestaties van een cateraar zijn in te delen in twee categorieën:

- *inspanningen gericht op duurzame bedrijfsvoering*
de verantwoorde bereiding en distributie van voedsel op een cateringlocatie
- *duurzaamheidsprestaties op productniveau* (zie ook Spoor 2-methodiek, KPMG, 2011)
het verantwoord inkopen van grondstoffen voor het bereiden van voedsel en het assortiment

Bij catering loopt een levenscyclus van een cateringdienst door de volgende fases:

- I. 'Grondstofwinning'
- II. 'Fabricage'
- III. 'Bereiding'
- IV. 'Gebruik' en
- V. 'Afdanken/Recyclen' (Ministerie I&M, 2011).

Bij fasen I en II is de milieubelasting het grootst (Ministerie I&M, 2011). De productprestatie van de cateraar is de inkoop van duurzamere grondstoffen/producten, die fasen I en II ('Grondstofwinning' en 'Fabricage'), duurzamer hebben doorlopen. De betrokken actoren voor voedsel in deze fasen zijn primair producenten en fabrikanten en leveranciers van (verwerkte) voedingsmiddelen.

In de onderstaande tabel zijn fasen in de levenscyclus, betrokken actoren en positie van de fasen binnen de scope van deze studie zijn weergegeven. De *Gunningscriteria voor de samenstelling van het assortiment* in de *Criteria Inkoop Catering* is een selectie-instrument van cateraars met een betere productprestatie. Deze studie heeft dus betrekking op het door een cateraar *ingekochte* grondstoffen voor de bereiding van voedsel en het assortiment en de processen die daarmee samenhangen in de keten vanaf de primaire productie tot aan de ingang van de cateringlocatie. Bij zijn inkoop kiest een cateraar voor producten die een duurzamer proces hebben doorlopen dan de andere en levert daarmee een hogere duurzaamheidsprestatie op productniveau.

Onder fasen III. tot en met V. valt onder andere de bedrijfsprestatie van een cateraar. Deze fasen vallen buiten de scope van deze studie (Tabel 2.1).

Tabel 2.1

Fasen levenscyclus catering en betrokken actoren

Fase in de levenscyclus	Betrokken actoren/ activiteiten	Prestatievorm	Scope van deze studie
1. Grondstofwinning	Landbouw en leveranciers grondstoffen voor industrie	Productprestatie door inkopende cateraar	Binnen de scope van deze studie
2. Fabricage	Fabrikanten en leveranciers: verwerken van voedingsmiddelen tot eindproduct		
3. Bereiding	Cateraar/Aanbesteder: Bereiden van voedsel en leveren service	Prestatie op bedrijfsvoering van de cateraar	Buiten de scope van deze studie
4. Gebruik	Overheid		
5. Afdanken/recyclen	Cateraar/recycler	(Prestatie op bedrijfsvoering van de cateraar, indien betrokken bij deze fase)	

Bron: Ministerie I&M (2011), bewerking LEI

2.2 Uitgangspunten Criteria Inkoop Catering

Het achtergronddocument bij het programma van eisen *Criteria voor duurzaam inkopen van Catering* (Pianoo, 2011) biedt een aantal uitgangspunten, waarbij aan ieder van deze aspecten moet worden voldaan:

1. De omschrijvingen van de eisen moeten juridisch correct zijn.
2. De gevraagde duurzaamheidsinspanningen moeten bovenwettelijk zijn.
3. De duurzaamheidsinspanningen moeten zijn vastgelegd in een *openbaar* protocol.
4. De producten en het verduurzaamde productieproces moeten door een onafhankelijke derde instelling zijn gecontroleerd.
5. De duurzame producten moeten in de keten als zodanig traceerbaar zijn en op de kanalisatie van de producten (tot aan de deur van de cateringlocatie) moet onafhankelijke controle plaatsvinden.
6. De criteria moeten zodanig omschreven zijn dat voldoende potentieel product voorhanden is.
7. De criteria moeten praktisch handig toepasbaar zijn voor de inkopers.

De controle door derden (punt 3) is van belang omdat een inkoper anders niet voor 100 % zeker kan zijn dat het betreffende ingekochte product ook het juiste product is dat op het betreffende duurzaamheidsaspect ook werkelijk duurzamer is dan het alternatief.

Het programma van eisen heeft tot doel om inkopers in staat te stellen om de 50% (in 2016, oorspronkelijk 60%) eis van duurzame inkoop te halen. Een duurzaamheidsaspect moet in het algemeen bij minder dan 50% van het productievolume van het betreffende productsoort zijn ingevoerd, anders wordt de duurzaamheidsinspanning als 'gebruikelijk' beschouwd.

In de *Criteria Inkoop Catering* wordt uitgegaan van de bovenstaande uitgangspunten. In een alternatief duurzaamheidsbeoordelingssysteem dat over het bestaande systeem heen kan, moeten op zijn minst de uitgangspunten van het systeem behouden blijven. De uitgangspunten gelden dus voor de wijzigingen in de criteria.

2.3 Vier aspecten van de *Criteria Inkoop Catering* onder de loep

In deze studie wordt voor elk van vier aspecten van de *Criteria Inkoop Catering* voor de samenstelling van het assortiment gekeken of een alternatief systeem voorhanden is gegeven de uitgangspunten uit 2.2.2. De aspecten zijn:

In het onderdeel Belangrijke milieueffecten en Minimumeisen:

1. Een lijst duurzaamheidskenmerken en wettelijke drempelwaarden die de ruimte voor de bovenwettelijke prestatie bepalen, waar het deel van het assortiment aan dient te voldoen.

In het onderdeel *Gunningscriteria*:

2. De richtlijnen voor het verificatieproces voor het behalen van deze drempelwaarden. Per duurzaamheidskenmerk dient dit te worden gedaan op basis van documenten die dat aantonen. Verder wordt in de *Criteria Inkoop Catering* bij de meeste duurzaamheidskenmerken gesteld dat producten met bepaalde keurmerken hier in ieder geval aan voldoen.
3. De richtlijnen voor de waardering voor een hoger dan minimaal vastgesteld procentueel deel van het assortiment met een of meer duurzaamheidskenmerken.
4. De richtlijnen voor de waardering voor vermindering van de hoeveelheid dierlijke eiwitten in het assortiment.

2.4 Negen duurzaamheidsthema's

In de agenda *Samen werken voor een duurzame voedselketen in 2020* (AVV, 2013) definieert de Alliantie Verduurzaming Voedsel negen thema's waarop zij jaarlijks wil rapporteren aan de maatschappij over de ontwikkelingen in de verduurzaming van de voedselketen (de negen thema's van de Alliantie). De overheid wil graag, waar relevant, een aansluiting zoeken op deze negen thema's in haar duurzaamheidsbeleid. De wens van de overheid is de *Criteria Inkoop Catering* zodanig in te richten dat de duurzaamheid over deze negen thema's getoetst wordt. De thema's van de Alliantie zijn hiermee relevant voor de systematiek waarmee de lijst duurzaamheidskenmerken (onderdeel 1 uit 2.1.3) wordt samengesteld. De negen thema's van de Alliantie zijn (Tabel 2.2):

1. Water
2. Energie
3. Emissies
4. Transport
5. Reststromen
6. Biodiversiteit
7. Arbeid
8. Eerlijke handel
9. Dierenwelzijn

Tabel 2.2

De negen thema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel

Water	Energie	Emissies	Transport	Rest- stromen	Bio- diversiteit	Arbeid	Eerlijke handel	Dieren- welzijn
								

Bron: Alliantie Verduurzaming Voedsel

2.5 Beleidskaders

EU Green Public Procurement (EU GPP)

De EU GPP-criteria worden ontwikkeld om de integratie van duurzaamheidsdenken in openbare aanbestedingsdocumenten te vergemakkelijken. Met de EU GPP-criteria streeft de Europese Commissie naar het bereiken van een goede balans tussen ecologische prestaties, kosten, beschikbaarheid op de markt en controlegemak. De aanbestedende overheden worden vrijgelaten in hun keuze om alle of alleen bepaalde eisen in hun aanbestedingsdocumenten afhankelijk van hun behoeften en ambitieniveau. De richtlijnen over duurzaam aanbesteden van cateringdiensten de Europese Commissie van cateringdiensten dateren van 2008. Biologische productiemethoden die aan EU-eisen voldoen en een aantal andere volgens een certificeringsschema geïntegreerde productiemethoden zijn als uitgangspunten genomen voor het bepalen van de minimumcriteria (duurzaamheidskenmerken), de toetswaarden bij deze minimumcriteria worden door de certificeringsschema's ingevuld.³ De richtlijnen zijn onder herziening.

³ Zie: EU GPP http://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm

Aanbestedingsregels

Het is een wens van de overheid dat ketenpartijen 'voorafgaand aan de cateringlocatie' (=producenten, verwerkers...), 'goed' (= 'duurzaam') bezig zijn. Daarmee krijgen ze een gelegenheid om zich positief te onderscheiden in het duurzaamheidsbeeld van de afnemers (cateraars), de overheid en het publiek. De aanbesteder kan zijn wensen formuleren ten aanzien van het assortiment van de cateraar, bijvoorbeeld basis, luxe, gezond, biologisch, IKB (Veneca, 2007). Tegelijkertijd is het inkoopproces door het Rijk onderhevig aan Europese en nationale aanbestedingsregels. Deze 'spelregels' zijn opgesteld om het vrij verkeer van goederen, diensten en kapitaal tussen EU-lidstaten te bevorderen en een optimale marktwerking te bereiken.⁴ De vrijheid wordt - algemeen gesteld - ingeperkt door de gehoudenheid de aanbestedingsrechtelijke beginselen van gelijke behandeling, transparantie, non-discriminatie en proportionaliteit in acht te nemen. Zo wordt het verbod op merk en fabricaat geformuleerd in artikel 2:76 van de Aanbestedingswet. Paragraaf 2 artikel 2:76 luidt:

'Een aanbestedende dienst verwijst in de technische specificaties niet naar een bepaald fabrikaat, een bepaalde herkomst of een bijzondere werkwijze, een merk, keurmerk of certificaat betreffende duurzaamheid, milieu of dierenwelzijn, dan wel gebaseerd op sociale overwegingen, een octrooi of een type, een bepaalde oorsprong of een bepaalde productie, waardoor bepaalde ondernemingen of bepaalde producten worden bevoordeeld of uitgesloten, tenzij dit door het voorwerp van de overheidsopdracht gerechtvaardigd is' (Overheid.nl, Aanbestedingswet, Artikel 2:76⁵)

2.6 Werkwijze

Voor deze studie is de invulling van een keuzeprocess dat vertrekt vanuit het begrip duurzaamheid en uitkomt op concrete meetwaarden nader onderzocht. Hiervoor is een aantal (vertegenwoordigers van) marktpartijen geïnterviewd: cateraars en koepelorganisaties van cateraars en levensmiddelenproducenten, de Alliantie Verduurzaming Voedsel (Bijlage 2). Daarnaast is een deskstudie uitgevoerd. In hoofdstukken 3 en 4 zullen de kaders van een alternatief systeem geschetst worden met betrekking tot prestatie en prestatiemeting en verificatie (zie ook vraag 1 in paragraaf 1.2). In hoofdstuk 5 zullen een aantal voorwaarden voor het realiseren van het minimale percentage duurzaam assortiment geschetst worden (zie ook vraag 2 in paragraaf 1.2).

⁴ <https://www.pianoo.nl/inkoopproces/fase-1-voorbereiden-inkoopdracht/aanbestedingsregels>

⁵ <http://wetten.overheid.nl/BWBR0032203/Deel2/Hoofdstuk23/Afdeling233/2331/Artikel276/>

3 Inkoopcriteria: naar een andere keuze in duurzaamheidsprestatiemeting

3.1 Kaders keuzeproces voor duurzaamheidsimpact

Met de *Criteria Inkoop Catering* worden cateraars op basis van hun duurzaamheidsprestatie op productniveau (zie 2.1.1.) geselecteerd. Onderdelen *Belangrijke milieueffecten en Minimumeisen* van de *Criteria Inkoop Catering* geven het resultaat aan van het ontwikkelproces van een duurzaamheidsprestatie-meetsysteem. Boone *et al.* 2012 beschrijft fasen en keuzes in het ontwikkelingsproces van een dergelijk duurzaamheidsprestatiesysteem. Duurzaamheidskenmerken staan in relatie tot de gewenste duurzaamheidsprestatie.

Het begrip duurzaamheid gaat over de ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen; de drie elementen *people* (mensen), *planet* (planeet/milieu) en *profit* (maatschappelijke opbrengst/winst) (3P's) dienen in een harmonieuze wijze gecombineerd te worden. Boone *et al.* 2012 stellen dat de triple P-indeling (people, planet, profit) van duurzaamheid makkelijk herkenbare elementen zijn⁶ en dat bij het ontwerpen van een meetsysteem voor duurzaamheidsprestatie, deze indeling prima als een kapstok kan dienen voor duurzaamheidsthema's zodat de kans wordt verkleind dat relevante thema's worden vergeten en thema's op een consistente manier worden ingedeeld. Een set thema's kan worden gekozen mits deze voldoende compleet is voor de (Nederlandse) agrifoodsector (volledigheids criterium), voldoende van belang zijn voor verduurzaming (materialiteitscriterium), compleet (volledigheids criterium) uitgebalanceerd (bijvoorbeeld balans tussen 3P's). De thema's moeten relevant zijn voor de stakeholders en hun inbreng representeren (Boone *et al.*, 2012).

Op hun beurt zijn de duurzaamheidsthema's relevant voor de selectie en clustering van indicatoren voor elk thema. In de *Criteria Inkoop Catering*: duurzaamheidskenmerken⁷ per thema. Door te kijken naar de prestatie op indicatoren/duurzaamheidskenmerken kan vastgesteld worden of er (on)voldoende/veel/weinig prestatie op verduurzaming is ten opzichte van een benchmark. Een duurzaamheidskenmerk moet daardoor voldoen aan de volgende eisen:

- robuust
- gevoelig (veranderingen in duurzaamheid onder een thema worden met de betreffende indicator goed gerepresenteerd)
- relevant, ook in tijd (heeft betrekking op een duurzaamheidsthema)
- volledig, dekt het probleemgebied in z'n geheel of in belangrijke mate af
- eenvoudig te interpreteren
- reproduceerbaar (herhaling door de tijd heen is mogelijk)
- valide, resultaten zijn te veralgemeniseren (voor hetzelfde type product bij verschillende producenten moet de meting op kunnen gaan)
- betrouwbaar, niet afhankelijk van zaken als de onderzoeker, marktpartij, andere betrokkenen (betrouwbaarheid van een meting moet geborgd worden)
- meetbaar (data is in principe te verkrijgen)
- voorhanden en ontsloten (data is in praktijk te verkrijgen) (Vrolijk *et al.* 2003).

Bij een kenmerk kiest men een bijbehorende (kwantitatieve of kwalitatieve) toetswaarde (bijvoorbeeld een benchmark, een minimum, een maximum) die het bovenwettelijke domein definieert (zie ook punt 3 van de uitgangspunten in paragraaf 2.1.2). Wettelijke normen zijn daarmee richtinggevend

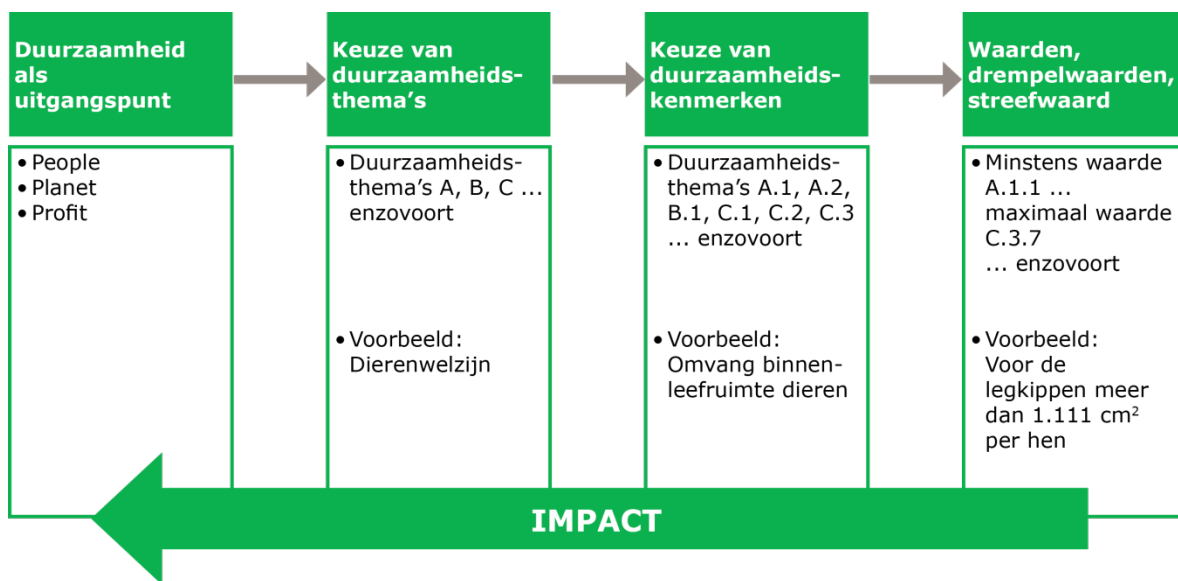
⁶ Een andere indeling, zie Freeman (1984) is een indeling naar stakeholders, d.w.z., thema's die zij belangrijk vinden.

⁷ Duurzaamheidskenmerken zijn strikt genomen eigenschappen van een product, In de prestatie-meetsysteem zijn deze kenmerken tegelijkertijd indicatoren voor impact. Daarom worden deze twee begrippen naast elkaar gebruikt in deze studie.

voor deze toetswaarden. De werkelijke prestatie op productniveau wordt vergeleken met deze waarde. Bij de keuze van toetswaarden kunnen indicatoren/duurzaamheidskenmerken de toestand van duurzaamheid (statisch: ja/nee) of verduurzaming (dynamisch: (nog) meer dan ...) weergeven. Voorbeeld:

- *statisch*
alle dieren hebben in de buitenloop gestaan.
- *dynamisch*
25% meer energie besparing dan vijf jaar geleden.

Een keuze van een duurzaamheidskenmerk is een keuze van een impactsgebied: doordat een product dat door een cateraar is ingekocht op een bepaalde manier is geproduceerd is er een positieve (of positievere) impact op duurzaamheid. Duurzaamheidswinst moet evident zijn.⁸ Zie Figuur 3.1 voor een schematisch overzicht van het keuzeproces waarin de abstractieniveaus van een thema, een duurzaamheidskenmerk en een toetswaarde met een voorbeeld zijn aangegeven.

Figuur 3.1 Keuze van duurzaamheidsthema's en kenmerken

3.2 Huidige situatie duurzaamheidsprestatiemeting

Bij totstandkoming van de huidige *Criteria Inkoop Catering* is een aansluiting gezocht op meerdere milieuthema's. Het huidige document (versie 8 april 2015) bevat in het onderdeel *Belangrijke milieueffecten* de volgende set thema's waarop duurzaamheid wordt beïnvloed en die betrekking hebben op het assortimentskeuze: Energie en klimaat, Water en bodem, Natuur, biodiversiteit en ruimte, Gezondheid en welzijn (onderdeel 2 van *Criteria Inkoop Catering* in paragraaf 1.1.). Van de 3 P's ligt de nadruk op het element *planet*. Op onderdelen is het denkproces voor keuze van duurzaamheidsthema's weliswaar impliciet of expliciet doorlopen; bij de keuze van duurzaamheidskenmerken in de huidige *Criteria Inkoop Catering* is er vooral rekening gehouden met duurzaamheidskenmerken die opgenomen zijn in bepaalde bestaande bekende belangrijke certificeringsschema's. Duurzaamheid kent naast milieu ook een sociale invalshoek. Voor Duurzaam Inkopen is het sociale aspect uitgewerkt in enkele generieke instrumenten en daarom niet in dit

⁸ Zie bijvoorbeeld M.C. Zijp en D. de Zwart, 2013 voor de evaluatie van milieuwinst van duurzaam inkopen, waarbij deze niet bij alle producten evident is.

productgroepspecifieke document opgenomen. Sociale normen zijn onder andere opgenomen in de aanpak van *social return* binnen Duurzaam inkopen.⁹

De tabel hieronder geeft een overzicht van de duurzaamheidskenmerken zoals ze in de huidige *Criteria Inkoop Catering* zijn vastgesteld. Voor het gebruik van op een duurzame wijze gevangen of gekweekte vis is er geen toetswaarde vastgesteld.

⁹ <https://www.pianoo.nl/themas/maatschappelijk-verantwoord-inkopen-duurzaam-inkopen/mvi-thema-s/social-return>

Tabel 3.1

Duurzaamheidskenmerken huidige Criteria Inkoop Catering

Impact via product/keten	Milieuthema's	Duurzaamheidskenmerk	Toetswaarden
Dierlijke producten	Gezondheid en welzijn	Gebruik van producten van dieren die op verantwoordelijke wijze zijn gehouden.	
		Dierlijke producten zijn afkomstig van dieren die gedurende de verschillende levensfase meer binnenleefruimte hebben dan wettelijk is vereist.	In 2011 zijn de minimum vereiste oppervlakken binnenleefruimte volgens de genoemde besluiten: <ul style="list-style-type: none"> • Legkippen: 1.111 cm² per hen • Vleeskuikens: 33 kg per m² • Voor vleesvarkens, zeugen en beren gelden verschillende normen, gedifferentieerd per gewichtsklasse voor biggen en vleesvarkens. In de wettekst is dit vermeld. • Vleeskalveren, vleesstierkalveren: 1,5 m² per dier die minder wegen dan 150 kg, 1,7 m² per dier bij dieren die tussen de 150 kg en 220 kg wegen, en 1,8 m² per dier bij dieren vanaf 220 kg.
		Dierlijke producten zijn afkomstig van dieren waarop minder of minder vergaande ingrepen zijn toegepast dan bij of krachtens de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren zijn toegestaan.	Gezondheids- en welzijnswet voor dieren wordt gebruikt als Kwalitatieve benchmark
		Dierlijke producten zijn afkomstig van dieren die een vrije buitenuitloop hebben.	Kwalitatieve benchmark: dieren die in de buitenloop hebben gestaan (situatie)
	Natuur, biodiversiteit en ruimte	Dierlijke producten zijn afkomstig van zeldzame rassen.	Kwalitatieve benchmark: een lijst rassen
Vis	Natuur, biodiversiteit en ruimte	Gebruik van op een duurzame wijze gevangen of gekweekte vis.	
		Visproducten zijn afkomstig van vissen die op duurzame wijze zijn gevangen of gekweekt, zodanig dat geen schade wordt berokkend aan andere diersoorten en aan planten en in zodanige hoeveelheden dat de stand van de vissoort door de vangst niet achteruitgaat.	Geen.
Plantaardige producten	Energie en klimaat	Gebruik van producten die zo energiezuinig mogelijk zijn geteeld.	
		Plantaardige producten uit kassen zijn geteeld in kassen waarin tenminste 25% primair brandstof bespaard is ten opzichte van de situatie waarin zij zich van energie zouden voorzien door verwarming via een conventionele verbrandingsketel en inkoop van grijze elektriciteit. De besparing wordt berekend volgens de rekenmethode die wordt toegepast bij het Energiecertificaat of een vergelijkbare methode.	Minimumwaarde 25%
	Water en bodem	Gebruik van producten die zonder gebruik schadelijke stoffen zijn geteeld.	
		Plantaardige producten uit kassen zijn geteeld zonder de genoemde lijst chemisch-synthetische middelen.	Kwalitatieve benchmark door middel van de lijst en verbod gebruik
		De volgende plantaardige producten zijn geteeld zonder de chemisch-synthetische middelen die zijn opgenomen in de 'Dirty Dozen List' van het Pesticide Action Network (PAN): banaan, sinaasappel, citroen, mango, guava, ananas, koffie, thee, cacao en rijst.	Kwalitatieve benchmark door middel van de lijst middelen en verbod gebruik
		Dierlijke producten zijn afkomstig van dieren die zijn gevoederd met producten van plantaardige oorsprong die, voor 95% van het volumeaandeel in het rantsoen, zijn geteeld zonder het gebruik van chemisch-synthetische middelen.	Minimumwaarde 95% van het volumeaandeel in het rantsoen; kwalitatieve benchmark door middel van de lijst middelen en verbod gebruik

Bron: Planoo, 2015

3.3 Naar een andere keuze in duurzaamheidsprestatiemeting

3.3.1 Uitgangspunten

In een alternatief duurzaamheidsbeoordelingssysteem dat over het bestaande systeem heen kan, moeten op zijn minst de uitgangspunten die voor een dergelijk systeem gedefinieerd zijn, behouden blijven. De uitgangspunten staan beschreven in paragraaf 2.1.2. De uitgangspunten gelden dus voor de wijzigingen in de criteria.

3.3.2 Duurzaamheidsthema's

In een nieuwe situatie kan een aansluiting worden gezocht met de negen duurzaamheidsthema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel: water, energie, emissies, transport, reststromen, biodiversiteit, arbeid, eerlijke handel en dierenwelzijn. Deze set thema's is het resultaat van het keuzeproces van stakeholders in de Nederlandse agrifoodsector. De Alliantie Verduurzaming Voedsel is een samenwerkingsverband van (koepels van) bedrijven uit de land- en tuinbouw, voedingsmiddelenindustrie, supermarkten, catering en horeca, dat met de overheid een gezamenlijke agenda heeft opgesteld voor verduurzaming voedsel (Alliantie Verduurzaming Voedsel en Ministerie van Economische Zaken, 2013).

De set van negen thema's en hun relatie tot de elementen *people planet profit* is terug te vinden in de lijsten van belangrijke organisaties op het gebied van duurzaamheidsrapportage in Nederland (zie voor een overzicht organisaties Bijlage 1). Meeste thema's zijn gerelateerd aan het *planet* element van de 3P (Tabel 3.2)

Table 3.2

People Planet Profit en de negen thema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel

People	Planet	Profit	Governance (FAO)	Voorbeeld organisatie
	Water			GRI, FAO
	Energie			GRI, FAO
	Emissies			GRI
	Transport			GRI
	Reststromen			GRI, FAO
	Biodiversiteit			GRI, FAO
Arbeid				GRI
		Eerlijke handel	(Eerlijke handel)	GRI, FAO (governance)
	Dierenwelzijn			GRI**,FAO

3.3.3 Duurzaamheidskenmerken en waarden

Uitgaand van de negen thema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel kan er gekeken worden welke indicatoren/duurzaamheidskenmerken binnen ieder thema de impactgebieden definiëren. De Alliantie geeft binnen elk thema een aantal aspecten die van belang kunnen zijn. Het is mogelijk dat de set indicatoren/duurzaamheidskenmerken in de *Minimumeisen* van de huidige Criteria Inkoop Catering op bepaalde aspecten van de negen duurzaamheidsthema's aansluiting vindt. Zie Tabel 3.3. Voor thema's Arbeid, Reststromen en Eerlijke Handel zijn geen kenmerken bekend binnen de huidige versie Criteria Inkoop Catering die daaronder kunnen vallen.

Table 3.3

Aspecten binnen de negen thema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel (AVV) en mogelijke relatie met huidige duurzaamheidskenmerken

Thema's AVV	Aspecten AVV	Mogelijke relatie duurzaamheidskenmerken in de huidige Criteria Inkoop Catering
Arbeid	<ul style="list-style-type: none"> • arbeidsvoorwaarden (salaris, voorzieningen, cao, lidmaatschap vakbonden/medezeggenschap, flexibiliteit, onderwijs & training, loopbaanontwikkeling, toegang tot medische zorg) • arbeidsomstandigheden (veiligheid, gezondheid, aantal uren) • diversiteit en gelijkheid (discriminatie, werkgelegenheid voor sociaal zwakkeren) • voorkomen van illegale arbeid • vrijwilligerswerk • kinderarbeid • creëren van werkgelegenheid (in achterstandsgebieden, ontwikkelingslanden) 	Geen kenmerk bekend voor het in te kopen assortiment
Biodiversiteit	<ul style="list-style-type: none"> • Voorkomen dat natuurgebieden (regenwoud, oerwoud, bossen, rivierendelta e.d.) worden omgezet in landbouwgrond of productiegrond waarbij gaandeweg steeds meer dier- en plantensoorten verdwijnen. Dit speelt onder andere bij de productie van diervoeders en palmolie. • Voorkomen overbevissing. • Als bedrijfsleven een positieve bijdrage aan de biodiversiteit leveren door o.a. agrarisch natuurbeheer en functionele biodiversiteit. 	Gebruik van op een duurzame wijze gevangen of gekweekte vis.
Dierenwelzijn	<p>Als bedrijfsleven</p> <ul style="list-style-type: none"> • letten op de kwaliteit van de huisvesting, de dagelijkse verzorging, het vermijden van fysieke, functie-beperkende ingrepen, de kwaliteit van het transport, slachtprocedures dieren • voorkomen van ziekten, uitbraken van epidemieën onder dieren, overdracht van dierziekten op mensen, antibiotica-resistentie 	Gebruik van producten van dieren die op verantwoordelijke wijze zijn gehouden.
Eerlijke handel	Als bedrijfsleven letten op diverse zaken, zoals: mensenrechten, eerlijke prijs (armoede), handelsvoorwaarden (betalingscondities e.d.), rechten inheemse volkeren, ziektebestrijding (aids), het voldoen aan (lokale) wetgeving op sociaal gebied, corruptie/mededinging	Geen kenmerk bekend voor het in te kopen assortiment
Emissies	Als bedrijfsleven zoveel mogelijk vermijden van: emissies naar atmosfeer inclusief broeikasgassen, ozonlaag-aantastende emissies en andere emissies (Stikstofdioxiden NOx, Zwaveloxide SO, Ammoniak NH3, Fijnstof, overige)	Gebruik van producten die zonder gebruik schadelijke stoffen zijn geteeld.
Energie	Verantwoord gebruik van de hoeveelheid energie, en het streven naar zo veel mogelijk duurzame energie	Gebruik van producten die zo energiezuinig mogelijk zijn geteeld.
Reststromen	Afvalpreventie, voedselverspilling	Geen kenmerk bekend voor het in te kopen assortiment

Bron: AVVV; bewerking LEI

De lijst voor indicatoren/duurzaamheidskenmerken per thema kan worden uitgebreid of gewijzigd. Er zijn diverse methoden om te kijken op welke gebieden bij totstandkoming van een bepaald voedselproduct of in een bepaalde keten de kwantificeerbare impact op duurzaamheid is te behalen. Voorbeelden:

- Milieukundige Levenscyclusanalyse, environmental footprint (effect op *planet*);
- Sociale Levenscyclusanalyse (effect op *people*);

Wageningen UR en RIVM geven een overzicht van aantal methodes van duurzaamheidsmeting (zie: <http://www.metenvanduurzaamheid.nl/>). In Nederland heeft Milieukeur impactgebieden voor de landbouw ontwikkeld voor vrijwel alle gewassen, akkerbouwproducten, bomen, decoratieve planten en veeteelt producten (zie: <http://www.milieukeur.nl/364/factsheets/milieukeur-dierhouderij.html>). Vanuit marktpartijen en publiek-private samenwerkingsverbanden lopen initiatieven om belangrijke gebieden te definiëren waar relatief veel duurzaamheidswinsten te behalen zijn en kansen te benoemen voor duurzaamheidsverbetering in de keten (zie TSC, paragraaf 4.4).

De European Food Sustainable Consumption and Production (SCP) Ronde Tafel is een internationaal initiatief om een wetenschappelijk onderbouwde, coherente aanpak te bevorderen voor duurzame consumptie en productie in de voedselsector in heel Europa, waarbij rekening wordt gehouden met goed milieu-interacties in alle stadia van de voedselketen. De SCP Ronde Tafel heeft de ENVIFOOD Protocol¹⁰ opgesteld om milieu-impactbeoordeling van voedsel producten te ondersteunen. Het protocol zorgt ervoor dat milieu-informatie wordt gecommuniceerd in de voedselketen, met inbegrip van de consument, op een praktische en betrouwbare manier.

3.3.4 Aandachtspunten keuze duurzaamheidsprestatie meting

Duurzaamheidsthema's

Verduurzaming is een continu proces. Bepaalde thema's kunnen relevant worden, bijvoorbeeld voor bepaalde stakeholders. Het is voorstelbaar dat een set thema's van tijd tot tijd opnieuw getoetst moet worden op criteria *relevantie* en *belang*, *volledigheid*, *materialiteit* en *uitgebalanceerdheid* (bijvoorbeeld balans tussen de 3P) (zie Logatcheva en Baltussen, 2015). Dit wordt herkend door de voor het onderzoek geïnterviewde partijen. Ze gaven aan het thema *Gezondheid* in hun beleid of strategie ook belangrijk te vinden.

De resultaten van de herziening van de richtlijnen over duurzaam aanbesteden van de Europese Commissie van cateringdiensten zijn nog niet bekend. Er zal getoetst kunnen worden hoe een duurzaamheidsmeting op basis van de negen thema's van de Alliantie op deze richtlijnen aansluit.

Indicatoren/duurzaamheidskenmerken

Bij ieder thema kan een risico ontstaan dat de onderliggende set indicatoren/duurzaamheidskenmerken min of meer ad-hoc wordt gekozen doordat:

- het vaststellen van op welke gebieden bij productie van een bepaald voedselproduct of in een bepaalde keten het meeste kwantificeerbare impact op duurzaamheid is te behalen een kostbaar proces is. Niet voor alle producten in de voedselvoorzieningsketen zijn de mogelijk te behalen duurzaamheidswinsten bekend;
- niet alle relaties tussen verschillende duurzaamheidsprestaties bekend zijn. Sommige duurzaamheidsprestatie binnen een thema kunnen leiden tot een negatief impact op duurzaamheid binnen een ander thema. S. Dekker (2012) onderzocht het ecologische impact van verschillende productiesystemen voor eieren, waarbij er bleek dat bij productie van kooieieren, wat als minder diervriendelijk wordt beschouwd, de milieuschadelijke CO2 uitstoot lager is dan bij meer diervriendelijke biologische en scharreleieren.
- Multicriteria-analyse van verschillende typen kenmerken en het totale impact op duurzaamheid is lastig omdat in theorie zowel ethische, ecologische als economische aspecten gekwantificeerd en ten

¹⁰ Zie: http://www.food-scp.eu/files/ENVIFOOD_Protocol_Vers_1.0.pdf

opzichte van elkaar gewogen moeten worden¹¹. Één breed gedragen methode hiervoor is niet voorhanden. Verschillende productgebruikers vinden verschillende duurzaamheidsaspecten meer of minder belangrijk. Ook kunnen er verschillen zijn in tijds- en context-gebonden focusgebieden als het gaat om maatschappelijke uitdagingen en beleidsdoelen.

M.C. Zijp en D. de Zwart (2013) stellen dat de ontwikkelingen in de markt en de EU-regelgeving soms sneller gaan dan de mate waarin de minimumeisen worden aangescherpt. Als oplossing kunnen eisen op relatieve wijze worden geformuleerd (bijvoorbeeld zoals het bij het energielabel voor auto's gebeurt).

Verder kan het zo zijn dat niet voor elk mogelijk duurzaamheidskenmerk wettelijke normen zijn vastgesteld. Het definiëren van de bovenwettelijke ruimte is hierdoor niet altijd goed mogelijk. Het kan simpelweg zo zijn dat er in Nederland als productieland op dat terrein geen duurzaamheidsprobleem bestaat. Ook kan het zo zijn dat er wel degelijk maatschappelijke duurzaamheidsdoelen op productniveau gewenst zijn, maar dat deze nog niet vastgesteld zijn. Geïmporteerde in Nederland goederen zijn onderhevig aan andere normen en wetten ten aanzien van productie in landen van herkomst. In Nederland gelden wettelijke eisen ten aanzien van productspecificaties van import. Maatschappelijke duurzaamheidsdoelen kunnen benchmarks definiëren, in, bijvoorbeeld, convenanten, die als een uitgangspunt kunnen dienen. Bestaande ketenbrede bovenwettelijke certificeringsinitiatieven op productniveau definiëren ook benchmarks (Beter Leven voor vlees, MSC en ASC voor vis, Milieukeur voor meerdere producten). Door indicatoren/duurzaamheidskenmerken en bijbehorende toetswaarden uitgaand van de negen thema's voor iedere productgroep in te vullen, zal blijken in welke mate de bovenwettelijke ruimte door de bestaande certificeringsschema's wordt ingevuld. Een quick-scan van convenanten op productniveau in Nederland laat wel zien dat de convenanten zich rondom bestaande certificeringsschema's hebben georganiseerd: verbruik van duurzame palmolie, soja, hout, koffie, kweekvis, cacao, groenten en fruit is vastgelegd in dergelijke convenanten (zie CBS, Monitor Duurzame grondstoffen 2015).

¹¹ Zie bijvoorbeeld Hoogmartens R., 'Het meten van duurzaamheid: verhoudingen tussen LCA, LCC en CBA als beoordelingsmethoden', Nieuwsbrief Milieu & Economie - 06/2014
http://www.nieuwsbriefmilieueconomie.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=326:het-meten-van-duurzaamheid-verhoudingen-tussen-lca-lcc-en-cba-als-beoordelingsmethoden&catid=36:onderzoek&Itemid=130

4 Inkoopcriteria: naar een andere keuze in verificatie van duurzaamheid

4.1 Kaders controle op duurzaamheidsprestatie

4.1.1 Transparantie

Zonder een juiste ketenorganisatie komt verduurzaming van individuele producten niet, of minder goed, tot stand. Er zijn in ieder geval twee voorwaarden waar een ketenorganisatie aan moet voldoen om verduurzaming tot stand te brengen (zie ook Bunte *et al.*, 2011):

1. *(Extra) verduurzaming wordt beloond in de markt.* Dit kan op de volgende manieren:
 - Een makkelijkere of zelfs exclusieve toegang tot een markt. Dit is wat de Criteria Inkoop Catering proberen te verwezenlijken: alleen cateraars met 'duurzamere' producten krijgen een contract. Dat zorgt ervoor dat alleen producenten met duurzamere producten afzet kunnen krijgen bij cateraars.
 - Een hogere prijs voor duurzamer product. Producten die duurzaam zijn kunnen een hogere verkoopprijs hebben doordat de productie- cq. inkoopkosten van deze producten hoger zijn. Maar ook omdat ze meer gewild kunnen zijn bij cateraars die hun assortiment duurzamer willen maken. Op de consumentenmarkt zijn er consumenten die een meerprijs voor duurzaamheid willen betalen.
2. *(Extra) verduurzamings- of duurzaamheidskeurmerken van een product moeten in de markt zijn gecommuniceerd.* Bij aanbesteding wordt dit in het verificatieproces gedaan.

Ad 2. Een gebrek aan informatie over duurzaamheidskenmerken kan leiden tot marktimperfecties.¹² Bij gebrek aan transparantie over duurzaamheid kunnen in theorie de volgende zaken in de markt optreden:

- Transacties komen niet tot stand; er kan bijvoorbeeld geen markt voor extra duurzame producten tot stand komen als de extra duurzaamheidskenmerken onvoldoende inzichtelijk zijn. M.a.w. een product waarvan niet kan worden aangetoond dat het volgens de huidige criteria met labeling c.q. keurmerken duurzamer is gemaakt komt niet op de markt voor duurzamere producten.
- Producenten met extra duurzaamheid kan extra kosten met zich meebrengen. Als extra duurzaamheid niet inzichtelijk is, is er voor inkopers geen reden om een hogere prijs te betalen. Daardoor krijgt een producent een lagere marge, wat duurzamer produceren ontmoedigt.
- Afnemers die duurzame producten willen, betalen te veel, als het van goedkopere producten niet bekend is dat ze ook duurzaam zijn, maar van duurdere wel.

4.1.2 Bewijs

Een algemeen geaccepteerd bewijs van duurzaamheidskenmerken versterkt vertrouwen en creëert daarmee vraag en dus een markt. Het verkopen van een product met een bewezen duurzaamheids-impact geeft een competitief voordeel in de context van Duurzaam Inkopen Catering. Anderzijds wordt het aanbod beperkt als sommige partijen geen bewijs kunnen geven. Fabrikanten kunnen meerdere opties hebben om duurzaamheid van hun producten te communiceren. De opties variëren van certificeringen die gebaseerd zijn op een standaard voor een of meer duurzaamheidsaspecten van een product tot EPD-productcertificeringen (Environmental Product Declaration, milieuverklaring voor producten) en andere documentatie die duurzaamheidsclaims bewijst¹³.

¹² Ad. 2. Stiglitz (1989) geeft effecten van (gebrek aan) transparantie over bepaalde producteigenschappen in markten aan (p.779).

¹³ Zie bijvoorbeeld UL, 2014. Verifying Sustainability in the Electronics Marketplace

Om van meerdere ketenpartijen vertrouwen te krijgen in de echtheid van claims zijn onafhankelijke auditing, openbare protocollen en traceerbaarheid van producten in de keten noodzakelijk. De Nederlandse Autoriteit Consument en Markt (ACM) heeft een studie gedaan naar keurmerken¹⁴. ACM (2016, p.11) vindt dat 'sommige kwaliteitsaspecten van een product of productieproces door gebruikers niet altijd goed zijn te toetsen zonder betrouwbaarheid, juiste informatie en onafhankelijke controle. Ook product-vergelijkers hebben niet altijd eenvoudig toegang tot die informatie en zijn daardoor niet altijd een goed alternatief voor een keurmerk'. ACM (2016, p.11) vindt 'de wildgroei aan keurmerken zonder daadwerkelijk toegevoegde waarde om die reden niet wenselijk. Het holt het vertrouwen van consumenten in keurmerken uit en ontnemt hen mogelijkheden om goed geïnformeerde keuzes te maken. Bovendien doet het afbreuk aan de meerwaarde van de goed georganiseerde, onafhankelijke keurmerken' (ibid.). ACM ziet 'een risico dat ondernemingen en sectoren steeds minder bereid zullen zijn om in daadwerkelijke productverbetering en onafhankelijke controle te investeren als zij lijden onder het slechte imago van keurmerken dat door de wildgroei ontstaat. Om de wildgroei te remmen en grip te krijgen op het fenomeen keurmerken in algemene zin is het naar de mening van ACM nodig om een generiek referentiekader voor het oprichten en beheren van keurmerken op te stellen. Het is evenwel niet aan ACM om een dergelijk kader op te stellen. ACM vindt dat vooral een taak van marktpartijen en brancheorganisaties zelf, samen met consumentenorganisaties' (ibid.). Hoewel de studie van ACM zich op de consumentenmarkten richt, zijn de parallellen te trekken voor business-to-business initiatieven. De uitgangspunten 2, 3, 4 en 5 van de Criteria Inkoop Catering uit paragraaf 2.1.2 sluiten goed aan bij het advies van ACM om in het veld van duurzaamheidsinitiatieven onderscheid te maken tussen keurmerken met een goede organisatie en onafhankelijke controle:

1. De gevraagde duurzaamheidsinspanningen moeten bovenwettelijk zijn.
2. De duurzaamheidsinspanningen moeten zijn vastgelegd in een *openbaar* protocol.
3. De producten en het verduurzaamde productieproces moeten door een onafhankelijke derde instelling zijn gecontroleerd.
4. De duurzame producten moeten in de keten als zodanig traceerbaar zijn en op de kanalisatie van de producten (tot aan de deur van de cateringlocatie) moet onafhankelijke controle plaatsvinden (paragraaf 2.1.2).

4.2 Huidige situatie verificatie

In de huidige situatie dienen keurmerken, certificaten en andere documenten als bewijs van productprestatie van cateraar bij zijn inkoop. Actoren die betrokken zijn bij fasen 'Grondstofwinning' en 'Fabricage' (primair producenten en verwerkers) van de levenscyclus van catering (zie 2.2.1) geven deze aan cateraars mee als 'attributen' van ingekochte producten.

Cateraars zorgen op hun beurt dat deze attributen gebruikt worden voor de communicatie aan de aanbesteder van duurzaamheidskenmerken van producten. Een aantal keurmerken komen in ieder geval in aanmerking om de duurzaamheidskenmerken van het assortiment te bewijzen, zie Tabel 4.1. Het voldoen van het assortiment aan één of meerdere keurmerken is een vereiste binnen de *Gunningscriteria* van de huidige Criteria Inkoop Catering.

¹⁴ <https://www.acm.nl/nl/publicaties/publicatie/15163/ACM-over-keurmerken/>

Table 4.1

Lijst met op voorhand geaccepteerde keurmerken als bewijs van productprestatie cateraar

Duurzaamheidskenmerk	Keurmerken die in ieder geval in aanmerking komen.
<p>Gebruik van producten van dieren die op verantwoordelijke wijze zijn gehouden.</p> <p>Dierlijke producten zijn afkomstig van dieren die gedurende de verschillende levensfase meer binnenleefruimte hebben dan wettelijk is vereist.</p> <p>Dierlijke producten zijn afkomstig van dieren waarop minder of minder vergaande ingrepen zijn toegepast dan bij of krachtens de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren zijn toegestaan.</p> <p>Dierlijke producten zijn afkomstig van dieren die een vrije buitenuitloop hebben.</p> <p>Dierlijke producten zijn afkomstig van zeldzame rassen.</p>	<p>Europees Bio-keurmerk, EKO-keurmerk, Demeter; Beter Leven Keurmerk 1, 2 en 3 sterren (uitgezonderd rund- en kalfsvlees); Graskeurmerk (kip, varken); Scharrel keurmerk van Producent voor varkens; Milieukeur Ei; Label Rouge kip (Fr); Free Range varken (UK); Free Range kip (UK).</p> <p>EKO-keurmerk (m.u.v. zuivel); Demeter zuivel en rundvlees; Beter Leven Keurmerk varken 1, 2 en 3 sterren; Beter Leven Keurmerk legkip met 3 sterren; Milieukeur varken; Graskeurmerk varken; Scharrel keurmerk van Producent voor varkens en runderen; Free Range varken (UK).</p> <p>Europees Bio-keurmerk, EKO-keurmerk; Demeter; Beter Leven Keurmerk: 3 sterren voor alle diersoorten, voor legkip ook 1 en 2 sterren, voor kalf ook 2 sterren, voor varken ook 2 sterren, voor rundvlees ook 1 en 2 sterren; Milieukeur Rundvlees; Milieukeur Ei; Eieren met handelscode 1; Scharrel keurmerk van Producent voor pluimveevlees en varkens; Graskeurmerk; Label Rouge kip (Fr); Free Range kip en Free Range varken (UK).</p> <p>Geen keurmerk, wel relatie tot de lijst zeldzame rassen van Stichting Zeldzame Huisdieren.</p>
<p>Gebruik van op een duurzame wijze gevangen of gekweekte vis.</p> <p>Visproducten zijn afkomstig van vissen die op duurzame wijze zijn gevangen of gekweekt, zodanig dat geen schade wordt berokkend aan andere diersoorten en aan planten en in zodanige hoeveelheden dat de stand van de vissoort door de vangst niet achteruit gaat.</p>	<p>MSC-vis en 'groene' en 'gele' vis (prima en tweede keuze) van de viswijzer. Voor gekweekte vis: Europees Bio-keurmerk, EKO-keurmerk; Demeter; Naturland; Soil Association; Milieukeur, het ASC (eind 2011).</p>

Bron: Planoo, 2015

4.3 Naar een andere keuze voor verificatie van duurzaamheid

4.3.1 De wijze

In een nieuwe situatie, bij de inkoop van producten voor het assortiment, is het noodzakelijk dat een cateraar weet dat in te kopen producten duurzaamheidskenmerken hebben die binnen de negen thema's van de Alliantie kunnen zijn vastgesteld. De actoren die betrokken zijn bij fasen 'Grondstofwinning' en 'Fabricage' van de levenscyclus van catering (zie 2.2.1) zorgen voor deze informatie. Er dient rekening te worden gehouden met de uitgangspunten van de Criteria Inkoop Catering. Op basis van de informatie maakt een cateraar zijn inkoopbeslissing en bepaalt daarmee zijn eigen aanbod op een cateringlocatie. Een aanbesteder gebruikt de informatie over het aanbod van de cateraar in zijn aanbestedingsbeslissing.

Het is goed mogelijk dat een aantal van bestaande keurmerken uit 4.2 geschikt zijn als bewijs. Geïnterviewde partijen hebben verschillende initiatieven gestart om relaties tussen bepaalde bestaande standaarden, de negen thema's van de Alliantie en de huidige wijze van controle op deze standaarden in kaart te brengen (Tabel 4.2).

Tabel 4.2

Relaties tussen bestaande standaarden op de negen duurzaamheidsthema's van de Alliantie

	9 Thema's	Controle
Keurmerk	Aantal behaalde normen	Wijze van controle (Extern, zelfcontrole, gecertificeerde instelling, onbekend...)

Bron: Wageningen UR, o.b.v. interviews

Ook is het goed mogelijk dat er aanvullend bewijs verzameld moet worden over een duurzaamheidsinitiatief op productniveau in de fasen 'Grondstofwinning' en 'Fabricage'.

Het kan zo zijn dat bepaalde duurzaamheidsinitiatieven mogelijk aan de uitgangspunten voor de Criteria Inkoop Catering voldoen, maar dat er in de optiek van producenten, cateraars of de aanbestedende overheid geen eenduidige koppeling is met duurzaamheidskenmerken uit de Criteria Inkoop Catering. Daarom is het aan te raden deze koppeling over te laten aan een (onafhankelijke) derde instelling.

Progressief systeem

Het is wenselijk dat het assortiment op een cateringlocatie zo duurzaam mogelijk is. Daarom is het te overwegen een progressieve methode binnen de *Gunningscriteria* op te nemen die uitgaat van een voorkeur voor een cateraar met een zo hoog mogelijke productduurzaamheidsprestatie. Binnen sommige duurzaamheidskeurmerken is een graduele vergelijking mogelijk tussen de prestaties. Ook de prestaties op het aantal indicatoren/duurzaamheidskenmerken kunnen met elkaar vergeleken worden.

4.3.2 Aandachtspunten verificatie

Bij een keurmerk, certificaat of een ander document als bewijs van duurzaamheidskenmerken is het zo dat partijen die producten aanbieden kunnen worden uitgesloten doordat ze niet aan de regels voldoen waardoor ze een keurmerk, certificaat of een ander document kunnen krijgen als bewijs van een duurzaamheidskenmerk. Een betere prestatie zorgt voor selectie. Het moeten overleggen van bewijs heeft echter een ongunstig effect op verduurzaming als:

- de producenten een keurmerk, certificaat of een ander document als bewijs niet kunnen betalen. De kosten van in aanmerking komen als een potentiële leverancier op de markt als leverancier voor een cateraar nu zijn hoger dan de geschatte opbrengsten in de toekomst. Ook kan de inkoopprijs voor de cateraar te hoog zijn als de kosten van duurzaamheidsbewijzen in de prijs zijn verrekend.
- er geen partijen zijn die onafhankelijke controle van duurzaamheidsinspanningen en het behalen van voldoende duurzaamheidsprestatie voor de cateringmarkt kunnen uitvoeren.

In paragraaf 3.3.3 is geschetst dat bestaande ketenbrede certificeringen, ook al gaat men van de negen thema's van de Alliantie, bepalend kunnen zijn voor het bovenwettelijke veld van duurzaamheidsprestatie. Omwille van uitvoerbaarheid kan er wederom een relatie ontstaan tussen de bestaande onafhankelijke certificeringsschema's als enerzijds normen die de bovenwettelijke prestatie bepalen en anderzijds als verificatiebronnen op bepaalde thema's. Binnen de certificeringsschema's kunnen verschillen bestaan in mate van eisen en dus benchmarking van bepaalde indicatoren/duurzaamheidskenmerken omdat certificeringsschema's zich op bepaalde duurzaamheidsaspecten richten en sommige gebieden beter afdekken dan de andere. Bij een keuze voor beste prestatie zal een vergelijking tussen deze nodig zijn. Er zijn initiatieven om een vergelijking tussen bestaande certificeringsschema's op productniveau mogelijk te maken. International Trade Center (een organisatie van WTO en UNCAD) heeft een met www.standardsmap.org een vergelijkingstool met 170 internationale certificeringsstandaarden, gedragscodes en protocollen. Keurmerken toetsten op indicatoren/duurzaamheidskenmerken van de negen thema's en te laten scoren door een onafhankelijk certificeringsorgaan lijkt hierbij een oplossing.

Verificatie in praktijk

Zoals eerder gesteld dient een duurzaamheidsprestatie verifieerbaar te zijn. Daarbij spelen de certificeringsinstanties een rol zoals SGS, DEKRA, TÜV Nederland en DNV. In eerste instantie certificeren die op de hoofdkantoren van de cateraars, waarbij ook de kwaliteitsmanagementsystemen aan bod komen. Op basis daarvan mag je verwachten dat ook de aspecten die met duurzaamheid van doen hebben betrouwbaar gerapporteerd worden. Het is echter zo dat de certificerende instantie (CI) kennis moet hebben van de minimumeisen van het document Duurzame Inkoop Catering, dat wil zeggen, weten welke keurmerken voldoen en welke niet. Omdat certificering veelal plaatsvindt onder de normen van ISO 9001 (verplicht voor Veneca leden) is de specifieke controle op duurzaamheidsrapportages vaak niet gebeurd, maar is het onderdeel van de totale rapportage. Het gevoel heerst dat inkopers te weinig controleren over aan de duurzaamheidseisen wordt voldaan. Dat kan op twee manieren: 1. Op het hoofdkantoor is de informatie in te zien via een gecertificeerd kwaliteitsmanagementsysteem, of 2. ze vragen de pakbonnen op en gaan zelf alles verwerken, hetgeen veel tijd kost. De vraag is ook of de inkoper genoeg kennis heeft van de relevante keurmerken. Vanuit de cateraars wordt gesteld dat streekproducten door inkopers soms als duurzaam worden ervaren; dan houdt het op.

CI's geven aan ook op duurzaamheidsissues te certificeren zoals de MVO-ladder en ISO 14001 (milieumanagementsysteem). Daarmee is er al een kapstok om de verbreding van de minimum eisen met betrekking tot keurmerken te verbreden naar de andere thema's van de Alliantie.

De kosten van de verificatie spelen ook een rol. Het aantal cateringlocaties, dat door de CI moet worden getoetst, wordt vastgesteld op basis van de eisen van de raad van accreditatie (voorbeeld: bij een 3-jarige audit is dat 0,8 maal de wortel van het aantal locaties). De bijbehorende kosten hangt af van de ureninzet die nodig is om de gehele audit uit te voeren en is niet geregeld via vaste bedragen.

4.4 Andere duurzaamheidsystemen

Omdat duurzaamheid een belangrijk thema is ontstaan er vanuit de markt ook diverse systemen, die op een of andere manier duurzaamheid vertegenwoordigen, elk met zijn eigen regels en controles. Soms zijn de kosten daarvan hoog en is het niet voor ieder bedrijf weggelegd. Dan wordt toevlucht gezocht tot een eigen systematiek, met een certificatie daarop. Nadeel daarvan is dat het niet landelijk gedragen is, sterker nog bedrijfsspecifiek is ingestoken. Hierdoor is het lastig om het op te nemen in de criteria duurzame inkoop catering. Een paar voorbeelden worden beschreven, waar mogelijk in een later stadium ideeën uit kunnen worden opgedaan om de criteria duurzame inkoop catering te verbreden naar de negen thema's van de Alliantie.

FIRA (www.fira.nl)

FIRA is een verificatiebureau en verifieert MVO-informatie van bedrijven en instellingen. Het FIRA Platform is een digitaal register waar bedrijven (leveranciers) hun MVO-prestaties zichtbaar maken aan klanten (inkopers). Het platform sluit nauw aan bij internationale en nationale normen op het gebied van duurzaamheid zoals ISO 26000, AA1000 en GRI. FIRA verifieert de MVO-rapporten zodat klanten weten dat de informatie betrouwbaar is. Thema's die bij FIRA aan de orde komen zijn onder andere dierenwelzijn, arbeidsomstandigheden, energie, eerlijke handel en gezondheid. Met name dat laatste aspect is door diverse partijen als belangrijk ervaren, maar wordt zelden opgenomen in de duurzaamheidseisen.

Dow Jones Sustainability Index (<http://www.sustainability-indices.com>)

Dit is een wereldwijde index op het gebied van duurzaamheid. Ook hier worden meerdere thema's van de Alliantie gekoppeld aan de duurzaamheidsprestatie. Verificatie vindt plaats via de informatie die in de vragenlijst wordt aangeleverd. Er wordt enerzijds gecontroleerd via openbaar beschikbare informatie en anderzijds, om de kwaliteit en de objectiviteit van de CSA waarborgen, voert een onafhankelijke derde partij Deloitte elk jaar een externe audit uit van het beoordelingsproces.

Eigen systematiek

Een voorbeeld van een keurmerk, dat niet aan de voorwaarden van Duurzame Inkoop Catering voldoet is 'de Veldleeuwerik'.¹⁵ Deze organisatie heeft een eigen systematiek met 10 indicatoren, die een gedeeltelijke overlap hebben met de thema's van de Alliantie. Daarvoor hebben ze via de raad van accreditatie een ISO 17065 certificering in het leven geroepen, die door een externe certificerende instelling wordt gecontroleerd. De eisen van Milieukeur of het EKO label zijn te strikt voor de Veldleeuwerik, bijvoorbeeld ten aanzien van de bestrijdingsmiddelen. Vandaar dat de Veldleeuwerik niet meetelt als duurzaam keurmerk in de criteria duurzame inkoop catering. Mogelijk is dit keurmerk wel duurzaam op andere duurzaamheidsthema's, die nu niet worden meegenomen in de minimumeisen ten aanzien van het assortiment. De overheid vindt dat bedrijven, die op duurzaamheidsgebied 'goed bezig zijn', niet a priori moeten worden uitgesloten omdat ze niet aan de eisen van keurmerken voldoen. Een denkwijze is dat wanneer vanuit meerdere thema's indicatoren worden meegenomen, niet overal een maximale score hoeft te worden gehaald om deel te mogen zijn van de toegelaten keurmerken. Hoewel niet juridisch getoetst, geeft de keurmerkenwijzer van Milieucentraal¹⁶ een beeld van hoe zo'n deelscore eruit zou kunnen zien voor de Veldleeuwerik.

Een ander voorbeeld van een eigen systematiek is het 'duurzaam huislabel de Guijt'¹⁷ van Hutten Catering. Veel producten van de Guijt hebben al een keurmerk, maar het merk zelf niet. Een geaccrediteerd certificaat is te duur voor de Guijt en men is op zoek naar een tussenvorm via een ISO-certificering, wel door een officiële CI gecontroleerd. Zaken die Hutten Catering doet in het kader van duurzaamheid worden nu niet meegenomen als erkend duurzaam in de context van duurzame inkoop catering.

De overheid wil goed gedrag met betrekking tot duurzaamheid graag belonen en stimuleren. Duidelijk is dat wanneer bedrijven keurmerken creëren, die zijn opgebouwd rondom hun eigen systematiek, het voor de overheid niet mogelijk is om dat over te nemen als onafhankelijk keurmerk. Ook hier lijkt de best mogelijke weg om keurmerken te toetsen op indicatoren die gekoppeld zijn aan meerdere thema's en laten scoren door een CI. Daarbij kan gekeken worden naar een gewogen ondergrens om te mogen worden opgenomen in de toegelaten keurmerken. Op die manier wordt ook inzichtelijk waar nog groei mogelijk is.

The Sustainability Consortium

Het in 2009 in de VS opgerichte Sustainability Consortium®¹⁸ (TSC®) is een wereldwijde organisatie die zich inzet voor de verbetering van de duurzaamheid van consumentenproducten. TSC heeft meer dan 100 leden, waaronder Nederlandse ketenpartijen en NGO's Ahold, Unilever, Mars, Wereld Natuur Fonds en Solidaridad. De Nederlandse overheid is een van de belangrijke stakeholders.¹⁹ Daarnaast nemen 4 universiteiten deel aan het consortium, waaronder Wageningen UR.

TSC heeft een wetenschappelijk en wereldwijd geharmoniseerd meetinstrument ontwikkeld dat wordt gebruikt om informatie over duurzaamheid van consumentenproducten in de keten uit te wisselen. Met een dergelijk instrument kan duurzaamheid, naast prijs en kwaliteit, meegewogen worden bij de inkoop van producten door ketenpartijen. TSC ziet cateraars als een van de doelgroepen/gebruikers van het instrument. Het instrument is beschikbaar voor de leden van TSC.

Het instrument is ingericht per productcategorie. Er zijn 45 productcategorieën in productgroep *Food, Beverage and Agriculture* met een duurzaamheidsprofiel. Per productgroep zijn *hotspots* gedefinieerd. *Hotspots* zijn activiteiten in de levenscyclus van een product die een gedocumenteerde milieu- of sociale impact hebben. TSC evalueert de kwaliteit en kwantiteit van de wetenschappelijke gegevensbronnen voor elke *hotspot* aan de hand van een vastgelegde beslissingsboom voordat ze worden opgenomen in het duurzaamheidsprofiel van een productcategorie. Per productgroep en per

¹⁵ www.veldleeuwerik.nl

¹⁶ <https://keurmerken.milieucentraal.nl/keurmerken/inhoud/veldleeuwerik>

¹⁷ <http://www.de-guijt.nl/over>

¹⁸ <https://www.sustainabilityconsortium.org/>

¹⁹ <http://www.wageningenur.nl/nl/Expertises-Dienstverlening/Onderzoeksinstituten/LEI/show/Nu-eeen-tool-voor-verduurzaming-alle-Nederlandse-supermarktproducten.htm>

hotspot zijn belangrijkste kwalitatieve en kwantitatieve *key performance* indicatoren (KPIs) vastgesteld die gebruikt kunnen worden voor het volgen en meten van de duurzaamheidsprestaties van een fabrikant. Er zijn maximaal 15 KPIs per productgroep. Voor elke KPI is een prestatienormering en een scoremodel vastgesteld. Zowel de prioritering van duurzaamheidsthema's als de formulering en het scoremodel voor iedere KPI, worden in een uitgebreid consultatieproces met alle leden getoetst. Op deze manier optimaliseren de leden van TSC het meetinstrument gezamenlijk met de coördinerende universiteiten.

De gebruikers van TSC producten, nu vooral retail, vragen de gegevens op voor productgroepen per indicator in vragenlijsten in een geautomatiseerde omgeving. Begin 2016 rapporteren meer dan 1700 leveranciers met behulp van dit instrument aan kopers over de duurzaamheid van hun producten.

TSC metrics are available and being used by buyers, procurement teams, and suppliers to address product sustainability in a cost efficient way.

Hotspot: Sustainability focused social and environmental high impact areas

Figuur 4.1 TSC inkoopstelsel

Bron: TSC

De huidige TSC tools zijn zodanig ontwikkeld dat ze globaal toepasbaar zijn. Men werkt nu vanuit een internationaal basis systeem die niet toegespitst is op verschillende markten. Een voordeel van dit systeem is dat in globale markten duurzaamheidsprestaties ook echt vergelijkbaar worden. Regionaal kunnen duurzaamheidseisen echter behoorlijk verschillen. Ook kunnen gebruikers verschillende doelen hebben bij het toepassen van de TSC tools. Bij een regionale toepassing van de TSC tools kan het dus nodig zijn om in het systeem maatwerk door te voeren om het systeem passend te maken voor de situatie van een klant. Het is mogelijk dat het TSC systeem per situatie uitgewerkt wordt naar een eigen context. TSC anno 2016 verkent diverse toepassingsmodellen voor het systeem.

Verificatie en onafhankelijke beoordeling van de antwoorden van leveranciers op de TSC KPIs, wordt met het huidige instrument niet geregeld. Dit is momenteel ook geen primair doel van TSC: de focus ligt op het ontwikkelen van gestandaardiseerde vragenlijsten. Het borgingsproces van bepaalde duurzaamheidsprestaties is situatieafhankelijk en zou door gebruikers zelf ingebouwd moeten worden.

In 2016 loopt een publiek-private samenwerking (PPS) binnen de Topsector Agrifood waarin de Alliantie Verduurzaming Voedsel/FNLI de initiatiefnemer zijn om, samen met Wageningen UR, een gestandaardiseerd systeem met prioritering binnen verduurzaming en voor verbetering van duurzaamheid te ontwikkelen die gericht en toepasbaar op de Nederlandse agrifoodketen, en te laten aansluiten op de negen thema's van de Alliantie. De internationaal ontwikkelde TSC toolkits zullen als basis fungeren voor dit systeem. Daarmee heeft deze PPS heeft een karakter van een regionaliseringspilot voor het internationale framework van TSC. In 2016 zal het Nederlandse systeem uitgewerkt worden voor een beperkt aantal producten binnen de vlees en AGF groep.

5 Naar een betere realisatie van duurzamer assortimentsaandeel

5.1 Kaders assortimentssamenstelling

In de economische literatuur wordt gesteld dat factoren als marktstructuur, vraag- en aanbodfactoren de afzet van producten in markten kunnen bepalen²⁰. Wanneer een cateraar een bepaalde samenstelling van het (heterogene) assortiment in de tijd wil handhaven, moet er met deze factoren rekening worden gehouden:

- *Vraagfactoren consumenten*. Consumenten maken hun keuze voor een product ze verschillende motieven tegelijk kunnen hebben. Een aantal parameters waarmee een voorkeur voor bepaalde producten, mits ze in het assortiment zijn opgenomen (en dus beschikbaar), bepaald kan worden:
 - (subjectief waargenomen) kwaliteitsvoordelen,
 - (subjectief waargenomen) gezondheidsvoordelen,
 - (subjectief waargenomen) duurzaamheidsvoordelen,
 - prijs.
- Als dezelfde producten verschillend op de bovenstaande parameters scoren, worden consumenten in staat gesteld tussen producten te kiezen. Effecten van andere parameters dan duurzaamheid kunnen prevaleren waardoor een consument wel of niet voor een duurzamer product kiest. Bij verschillende typen consumenten kan dit tot andere keuzes leiden: er ontstaan niche markten, ook voor duurzaam. Bij samengestelde assortimenten kan het ene product hierdoor sneller of meer verkopen dan het andere.
- *Marktstructuur*. Het competitieve veld is belangrijk: het aantal en de grootte van werkelijke aanbieders van voedsel en carteringsdiensten aan de beoogde doelgroep.
- *Aanbodfactoren producenten*. Ook bij inkoop bij producenten spelen beschikbaarheid, kwaliteit, prijs en duurzaamheidsaspecten van een product een rol. Een cateraar maakt een afweging om een bepaald product in te kopen op basis van zijn kwaliteits-, duurzaamheids-, en prijsvoordelen. Een cateraar kan een afweging maken om een ander dan duurzamer product in te kopen voor zijn assortiment doordat 1) kwaliteits- en/of prijsvoordelen van een gangbaar product aanzienlijk hoger zijn; 2) een duurzamer product of een minder dierlijke eiwitten houdend alternatief niet beschikbaar zijn. Deze zaken kunnen bepalen of een product wel of niet beschikbaar is voor consumenten.

5.2 Huidige situatie assortimentssamenstelling

5.2.1 Percentage duurzaam

Volgens de *Minimumeisen* van de huidige Criteria Inkoop Catering dient 50% van het assortiment bij aanvang van de opdracht uit producten met een of meer van de ondergenoemde duurzaamheidskenmerken te bestaan. Het percentage wordt steeds per jaar, gerekend vanaf aanvang opdracht, genomen over het inkoopvolume (gemeten in euro's) van dat jaar. Er wordt onderscheid gemaakt tussen enkelvoudige producten (75% van het volumebestanddeel duurzaam grondstof) en samengestelde producten (75% van het volumebestanddeel duurzaam grondstof). Een hoger percentage van het assortiment wordt in de *Gunningscriteria* positief gewaardeerd. De methode waarmee de verificatie van het behaalde percentage assortiment met duurzaamheidskeurmerken plaatsvindt, wordt niet in de Criteria Inkoop Catering toegelicht.

²⁰ Zie bijvoorbeeld "Microeconomics" van Katz en Rosen (1998) voor een overzicht van belangrijke economische factoren in marktrelaties.

De voor deze studie geïnterviewde marktpartijen geven aan dat in de praktijk een aantal zaken die van invloed zijn op het behalen van een beoogde samenstelling van het assortiment:

- naast duurzaamheid, ook zaken als kwaliteit en (maximum) verkoopprijs van individuele producten worden in cateringafspraken geregeld;
- de mate van variatie binnen het assortiment op bepaalde productgroepen in cateringafspraken geregeld waardoor een cateraar zowel duurzaam als gangbaar moet aanbieden.
- voor sommige producten zijn er niet altijd aantoonbaar duurzamere alternatieven beschikbaar;
- open cateringlocaties in op plekken (binnensteden) waar een cateraar geconfronteerd wordt met concurrentie van andere aanbieders van voedsel.

Ook is er geen werkende systematiek ontwikkeld om de verificatie mogelijk te maken. Het controleren van duurzaamheid is voor de inkopers van het Rijk veel werk en vereist ook uitgebreide kennis van individuele producten en kenmerken.

5.2.2 Percentage dierlijke eiwitten

In de *Gunningscriteria* is vastgesteld dat, naarmate de hoeveelheid dierlijke eiwitten in het assortiment jaarlijks verminderd wordt t.o.v. het jaar daarvoor, met een minimaal verschil van 5%, uitgedrukt in een percentage van het inkoopniveau in euro's, wordt dit onderdeel van de inschrijving hoger gewaardeerd. Bij een gunning wordt dit een onderdeel van het contract. Voor verificatie wordt documentatie gevraagd waarmee aangetoond wordt dat hieraan voldaan wordt.

5.3 Naar een betere realisatie van duurzamer assortimentsaandeel

5.3.1 Factoren beïnvloeden

Een cateraar probeert de samenstelling van het assortiment door in zijn eigen inkoopmanagement te beïnvloeden door zoveel mogelijk duurzame producten in te kopen en zo weinig dierlijke eiwitten op te nemen. Een positieve beoordeling van een hoger percentage in de Gunningscriteria kan behouden blijven om een *progressieve* dimensie toe te voegen. De focus kan meer verschuiven naar het gebruik van prestatiebelonende gunningscriteria in plaats van alleen toetsing aan de minimumeisen (Zijp en De Zwart, 2013).

Er is een aantal opties die toegepast kunnen worden om productdiscriminatie aan de *consumentenvraagkant* niet in de hand te werken. Het staat voorop dat cateringafspraken met de aanbesteder hier ruimte voor moeten kunnen bieden.

- Geen mogelijkheid bieden producten te onderscheiden op duurzaam en niet duurzaam. Smaak-, uiterlijk- of prijs- verschillen zijn mogelijk voor producten binnen het dezelfde groep maar die zijn niet afhankelijk het feit of het product wel of niet duurzaam is: *nivellerings* (Voorbeeld: Bio melk en gangbare melk door elkaar in een schenkan. Gelijke prijs per beker melk.).
- 100% percentage hanteren voor het procentuele deel binnen een productgroep met een of meer duurzaamheidskenmerken.

Als het gaat om het *aanbod van producenten* kan een cateraar de volgende mogelijkheden benutten door (gezamenlijke) onderhandelingen, kwantumkortingen:

- Een lagere inkoopprijs of een bepaald kwaliteitsniveau van duurzame producten bij leveranciers proberen te behalen;
- Een contractvorm met een gunstigere afzetprijs voor de cateraar.

Er kunnen vanuit verschillende optieken andere voorwaarden bestaan aan het verzamelen of valideren van informatie over de samenstelling van assortiment. Ook daar kan een derde onafhankelijke partij zorgen voor vertrouwen.

Een goede controle op de naleving van de beloofde producten zorgt ervoor dat de beoogde duurzaamheidsdoelen ook bereikt worden. Boekhoudkundige systemen en een methode om dergelijke informatie te verzamelen kunnen voor dit doel ontwikkeld of verbeterd worden. Een eenduidige methode waarmee de verificatie van het behaalde percentage assortiment met duurzaamheidskeurmerken plaats moet vinden, is gunstig voor de transparantie van de spelregels bij aanbesteding. Dit sluit aan op de bevindingen van ECORYS(2013) in *Ex-post Beleidsevaluatie Duurzaam Inkopen*. ECORYS(2013) stelt daarnaast dat de Rijksoverheid zal moeten nagaan of zij hierin een coördinerende rol kan spelen en bijvoorbeeld zelf aanvullend instrumentarium hiervoor kan ontwikkelen.

5.3.2 Aandachtspunten samenstelling assortiment

- De mogelijkheden om een bepaalde assortimentssamenstelling te handhaven die geschetst zijn in paragraaf 5.3.1 worden door cateraars in overleg met de aanbesteder reeds zo veel mogelijk toegepast. In de praktijk zal een cateraar of een aanbesteder ook in een alternatief systeem tegen de grenzen van deze mogelijkheden aanlopen om de consumentenvraag en producentenaanbod te beïnvloeden. Factoren zoals de marktstructuur (aanwezigheid concurrentie nabij cateringlocatie) en beschikbaarheid duurzamer product bij producenten zullen soms een helemaal niet te beïnvloeden gegeven zijn. De uiteindelijke samenstelling van het verkochte assortiment zal van de gezamenlijke uitwerking van deze factoren afhangen.
- Cateraars werken al met bestaande boekhoudkundige systemen met een bepaalde structuur die uitgaat van een bepaald rapportagedoeleinde. Het ontwikkelen of aanpassen van boekhoudkundige systemen die een rapportage mogelijk maken op verschillende gunningscriteria moet niet tot onnodig hoge kosten leiden, waarbij partijen uitgesloten dreigen te raken. Met name kleinere cateraars zullen niet de financiële middelen en mensencapaciteit hebben om dit goed te organiseren. Mogelijkheden voor kostenefficiënte systemen kunnen samen met cateraars worden onderzocht.

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

De huidige *Milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van catering* (Criteria Inkoop Catering) zijn gebaseerd op een aantal uitgangspunten die zijn beschreven in het achtergrond-document bij het programma van eisen 'Criteria voor duurzaam inkopen van catering' (Pianoo, 2011) (zie paragraaf 2.1.2). Een alternatief systeem voor deze *Criteria Inkoop Catering* is denkbaar (zie ook vraag 1. in paragraaf 1.2). In een alternatief duurzaamheidsbeoordelingssysteem dat het bestaande systeem uitbreidt, aanvult en, op onderdelen, wijzigt, blijven deze uitgangspunten behouden.

Een alternatief systeem dat aansluit op de negen thema's van de Alliantie Verduurzaming Voedsel kan ontwikkeld worden door opnieuw een keuzeprocess voor een duurzaamheidsprestatiemeting te doorlopen. Er wordt daarbij gezocht naar indicatoren/duurzaamheidskenmerken binnen elk van de negen thema's, waarmee de impact op duurzaamheid wordt bewerkstelligd bij productie van voedsel. Voedsel dat volgens deze indicatoren duurzamer is gemaakt komt in aanmerking voor het assortiment van een cateraar (paragraaf 3.3). Marktpartijen zien het werken met de negen thema's als een kans om het begrip verduurzaming dynamischer te maken en de lat te verleggen door duurzaamheids-thema's continu te toetsen op *relevantie* en *belang*, *volledigheid*, *materialiteit* en *uitgebalanceerdheid*. Er bestaan systemen die deze brede insteek hebben en die als idee kunnen worden genomen voor een verbreding naar de negen thema's. Het internationale systeem van The Sustainability Consortium²¹ (TSC) is een vergevorderd systeem op productniveau, met een set van indicatoren waarop gescoord kan worden, is specifiek ontwikkeld voor inkopers van producten (zie paragraaf 4.4). Er loopt in 2016 een Topsector-initiatief, met de Alliantie Verduurzaming Voedsel als penvoerder, om het TSC-systeem passend te maken op de Nederlandse agrifoodketen en te laten aansluiten op de negen thema's van de Alliantie. Het is mogelijk binnen dit systeem om toepassing te zoeken specifiek op het gebied van catering.

Het uitdrukken van een kwantificeerbaar effect van bepaalde productiemethoden van producten op duurzaamheid is afhankelijk van inzichten in mogelijk te behalen duurzaamheidswinsten, relaties tussen duurzaamheidswinsten per thema, en het belang van duurzaamheidsaspecten voor productgebruikers. Het verkrijgen van deze inzichten voor verschillende voedselproducten is een kostbaar proces. Tegelijkertijd zijn er al verschillende initiatieven die dat proberen te bewerkstelligen (paragraaf 3.3). Deze inzichten zijn belangrijk voor het bepalen van indicatoren/duurzaamheidskenmerken in de minimumeisen binnen de *Criteria Inkoop Catering*.

Duurzame prestatie is een bovenwettelijke prestatie. Het concretiseren van bovenwettelijke ruimte is afhankelijk van drempels in de regelgeving en bestaande maatschappelijke afspraken en doelen. Ontwikkelingen in de markt en in de regelgeving gaan soms snel. Het formuleren van minimumeisen in de *Criteria Inkoop Catering* op een relatieve wijze (bijvoorbeeld zoals het bij het energielabel voor auto's gebeurt) kan een oplossing zijn voor de snelle ontwikkeling. In de Nederlandse context spelen onafhankelijke certificeringsschema's een belangrijke rol bij het bepalen van bovenwettelijke ruimte en toetswaarden op productniveau (paragraaf 3.3.4).

Een algemeen geaccepteerd bewijs (een keurmerk, een certificaat of een ander document) is noodzakelijk voor een producent om duurzaamheidskenmerken van een product, al dan niet op negen thema's van de Alliantie, te verstrekken aan een cateraar, en uiteindelijk, via deze cateraar, aan een

²¹ TSC is een wereldwijde organisatie die zich inzet voor de verbetering van de duurzaamheid van consumentenproducten. TSC heeft meer dan 100 leden, waaronder Nederlandse ketenpartijen en NGO's Ahold, Unilever, Mars, Wereld Natuur Fonds en Solidaridad. Zie: <https://www.sustainabilityconsortium.org/>

aanbestedende dienst. Voor producenten moet zo'n bewijs te verkrijgen zijn en financieel 'uit' kunnen, als hun producten onderdeel van het assortiment van een inschrijvende cateraar uit gaan maken (zie paragraaf 4.3). Het is goed mogelijk dat ook in een vernieuwd prestatiemetingssysteem omwille van uitvoerbaarheid wederom een relatie ontstaat tussen de bestaande onafhankelijke certificeringsschema's als enerzijds normen die de bovenwettelijke prestatie bepalen en anderzijds als verificatiebronnen op bepaalde thema's.

Het is wenselijk dat het assortiment op een cateringlocatie zo duurzaam mogelijk is. Een progressieve methode binnen de *Gunningscriteria* van de *Criteria Inkoop Catering* die uitgaat van een voorkeur voor een cateraar met een zo hoog mogelijke productduurzaamheidsprestatie door middel van een graduele vergelijking binnen indicatoren/duurzaamheidskenmerken of een vergelijking tussen het aantal duurzaamheidskenmerken maakt het mogelijk. Het is mogelijk dat een vergelijking tussen bestaande schema's nodig zal zijn omdat deze op bepaalde duurzaamheidsaspecten gericht zijn en op een eigen manier duurzaamheidsgebieden van de negen thema's van de Alliantie afdekken. De best mogelijke weg lijkt om keurmerken te toetsen op indicatoren die gekoppeld zijn aan meerdere thema's en te laten scoren door een onafhankelijke derde instelling zoals een certificeringsorganisatie. Dit middel kan ook worden toegepast op andere dan nu geaccepteerde certificeringsschema's, zoals eigen (geaccrediteerde) duurzaamheidsprestatiesystemen die een eigen systematiek hebben (zie paragraaf 4.3 en 4.4).

Bij het realiseren van het minimale percentage duurzaam assortiment zijn ook in een alternatief systeem een aantal economische factoren van invloed (zie ook vraag 2. in paragraaf 1.2). Marktfactoren spelen een rol bij de inkoopkeuze van een cateraar en bij afzet op een cateringlocatie. Het tenietdoen van segmentatie in het consumentenkanaal (duurzaam versus gangbaar afzet) en afspraken over gunstige afzetprijs en assortimentvariatie van producten ten opzichte van concurrentie op open locaties in binnensteden kunnen duurzaam afzet naar de consument op een cateringlocatie stimuleren (zie paragraaf 5.3). In de praktijk zal een cateraar of een aanbesteder tegen de grenzen van mogelijkheden aanlopen om de consumentenvraag en producentenaanbod te beïnvloeden of concurrentie aan te gaan met andere leveranciers van voedsel op open locaties in bijvoorbeeld binnensteden.

Het ontwikkelen of aanpassen van boekhoudkundige systemen die een rapportage mogelijk maken op verschillende gunningscriteria moet niet tot onnodig hoge kosten leiden, waarbij partijen uitgesloten dreigen te raken. Mogelijkheden voor kostenefficiënte systemen kunnen samen met cateraars worden onderzocht (paragraaf 5.3).

6.2 Aanbevelingen

Voor de ontwikkeling van duurzaamheidscriteria van inkoop catering op de negen thema's is een integrale aanpak nodig waarbij kennis en ervaringen van betrokken partijen uitgewisseld worden. Een goede samenhang tussen de (minimum)eisen, verificatiemethoden en controle zijn noodzakelijk. Ook haalbaarheid, efficiëntie en kosteneffectiviteit van duurzaamheidscriteria moeten worden bekeken. Het is vooral van belang om de vernieuwde criteria een flexibele structuur te geven om deze aan de veranderingen in maatschappelijke uitdagingen passend en beleidsdoelstellingen te kunnen maken. Een aantal concrete stappen kan daartoe gezet worden, waaronder:

Stap 0. Wat: vaststellen relevante thema's als kader voor selectie minimeisen en gunningscriteria. Wie: beleidsmakers met betrokkenheid stakeholders.

Op dit moment zijn er minimeisen geformuleerd, die niet per se gekoppeld zijn aan een duurzaamheidsstructuur. Vanuit de AVVV zijn er 9 thema's van duurzaamheid benoemd, die verbonden kunnen worden met de bekende PPP-structuur. De gedachte is dat deze 9 thema's een goede basis vormen voor een structuur, die als kapstok kan fungeren voor het opstellen van de minimeisen en daarenboven de gunningscriteria. Uit de praktijk wordt aangegeven dat het thema gezondheid tot nu toe mist, terwijl daar bij zowel ketenpartijen als consument draagvlak voor is. Het resultaat van stap 0 is om een verzameling thema's te benoemen (mogelijk dus die 9 plus

gezondheid) en daarna door stakeholders te laten bepalen of deze voldoende zijnde als basiskader voor het thema duurzaamheid in de context van duurzame inkoop catering.

Stap 1. Wat: vaststellen van relevante duurzaamheidskenmerken. Wie: beleidsmakers, gebruikmakend van expertkennis.

Het resultaat van stap 0 is niet meer dan een kader en heeft verdieping nodig om vervolgstappen te kunnen zetten en keuzes te maken. Aan elk thema worden daarom duurzaamheidskenmerken verbonden om invulling te geven aan de thema's. Ideeën voor kenmerken worden gehaald uit de vele initiatieven op het gebied van duurzaamheid (onder andere MVO-ladder, FIRA, maar ook uit keurmerken). In het bijzonder is het systeem van The Sustainability Consortium voor productinkopers, ook cateraars, daarin ver ontwikkeld (zie hoofdstuk 4.4). Het systeem heeft reeds een set indicatoren waarop gescoord moet worden op productniveau (voor elke productcategorie worden belangrijkste hotspots vastgesteld waardoor alleen naar die informatie wordt gevraagd die voor die categorie relevant is). De leveranciers van producten dragen de informatie aan bij hun afnemers. De TSC-aanpak heeft draagvlak bij ketenpartijen omdat systeem in intensieve samenwerking met bedrijfsleven en NGO's is opgesteld. De Nederlandse overheid is een belangrijke stakeholder. In 2016 loopt er een publiek-privaat samenwerkingstraject binnen de Topsector Agrifood met Wageningen UR om dit systeem passend te maken voor het Nederlandse agrifoodketen. Het is mogelijk van dit systeem toepassing te zoeken specifiek op gebied van catering.

Stap 2. Wat: vaststellen met welke relevante thema's de minimumeisen worden bepaald. Wie: beleidsmakers.

Het is de gedachte om een gemengde criteriasystematiek te maken waar enerzijds een absolute basis ligt op het gebied van minimumeisen en anderzijds ruimte is om zich op duurzaamheid te onderscheiden in het flexibele deel, die betrekking hebben op de gunningscriteria. De minimumeisen zijn voor iedereen gelijk en zijn een ondergrens voor het niveau voor duurzaamheid bij aanbesteding. Die eisen moeten worden gekoppeld aan een aantal van de thema's uit stap 0. Welke dat zijn wordt in overleg met bepaalde stakeholders vastgesteld op basis van de stap 0 en de invulling daarvan in stap 1.

In deze stap wordt een aanpassing voorgesteld ten opzichte van de huidige systematiek. In plaats van het benoemen van keurmerken, die voldoen, worden nu enkel toetswaarden bepaald voor elk duurzaamheidskenmerk dat 'meedoet' in de set van minimumeisen. Uiteraard zullen bepaalde keurmerken (gedeeltelijk) voldoen aan die minimumeisen, maar ze worden niet als zodanig benoemd als voldoende. Keurmerken worden ontkoppeld van de duurzaamheidskenmerken en hun toetsingswaarden.

Resultaat van stap 2 is een deelverzameling van de set thema's uit stap 0, met daaraan gekoppeld een (deel) van de duurzaamheidskenmerken die in stap 1 zijn verbonden aan die thema's. De minimumeisen worden vertaald naar het goed scoren ten opzichte van de toetsingswaarden op dit resultaat.

Stap 3. Wat: Waar relevant classificaties aanbrengen om gradueel te kunnen scoren (bijvoorbeeld 5-puntsschaal). Wie: beleidsmakers.

Aanvullend aan de minimumeisen zijn er gunningscriteria. Deze worden eveneens gebaseerd op het resultaat van stap 0 en 1, maar betreffen aanvullende prestaties op het gebied van duurzaamheid bovenop de minimumeisen. Dat betekent scores op thema's en/of duurzaamheidskenmerken die complementair zijn aan de set die in stap 2 is vastgesteld. Het idee is om hier ook classificaties in aan te brengen zodat niet alleen over thema's en duurzaamheidskenmerken heen maar ook binnen eenzelfde duurzaamheidskenmerk verbetering en groei mogelijk is. Deze kunnen dan worden beloond door betere prestaties hoger te scoren en meer kans te geven in de aanbesteding.

Een zeer belangrijk onderdeel van deze stap 3 is de flexibiliteit. Om de aanbesteder vrijheid te geven zijn eigen beleid door te vertalen naar de aanbestedingsprocedure is hij vrij om op de ten aanzien van de minimumeisen aanvullende scores zijn eigen belang toe te kennen. Bijvoorbeeld een ministerie van I&M zal het thema 'Energie' zwaarder wegen dan het ministerie EZ, dat mogelijk 'Dierenwelzijn' meer aandacht wil geven vanuit beleid.

Stap 4. Wat: de controle. Wie: ketenpartijen.

Overleggen met certificerende instanties (CI) en Cercat²² (Stichting Certificatie Contractcatering) wat haalbaar is langs verschillende dimensies (beoordeling individuele producten, beoordeling assortimentssamenstelling...) vanuit de optiek van kosteneffectiviteit van een instrument. Partijen kunnen om efficiency redenen bijvoorbeeld ervoor kiezen om via hoofdkantoren van cateraars te certificeren door de CI. Met name voor cateraars met meerdere locaties worden controles eenvoudiger en betaalbaar.

Stap 5. Wat: Toetsen van de opzet van het systeem met stakeholders. Wie: ketenpartijen en beleidsmakers gebruikmakend van expertkennis.

Bedrijven van wel en niet toegelaten keurmerken, grossiers, producenten, cateraars en opdrachtgevers van de overheid (bijvoorbeeld een workshop).

Stroomlijnen in systematiek geniet voorkeur. Duurzaamheidsthema's kunnen bij zowel een duurzaamheidsprestatie van op productniveau als bij duurzame bedrijfsvoering van de cateraar van toepassing zijn (zie 2.1.1.). In de fasen bereiding, consumptie en recycling van voedsel zijn eveneens duurzaamheidswinsten te behalen waar cateraars belangrijke actoren is. De Gunningscriteria die naar duurzaamheidswinsten ingericht op negen thema's kijken en niet alleen uitgaan van productieprestatie (assortiment), maar ook van bedrijfsprestatie (cateringactiviteiten en middelen) geven een gestroomlijnde prestatiemeting voor de hele levenscyclus van catering.

²² Stichting Certificatie Contractcatering: <http://www.cercat.nl/>

Literatuur en websites

Literatuur

- Autoriteit Consument en Markt (ACM), 2016. *ACM over Keurmerken*.
- Alliantie Verduurzaming Voedsel (AVV), 2013. *Samen werken voor een duurzame voedselketen in 2020. Agenda Verduurzaming Voedsel*.
- Alliantie Verduurzaming Voedsel en Ministerie van Economische Zaken, 2013 *Agenda Verduurzaming Voedsel 2013-2016*.
- Boone, J.A., M.A. Dolman, G.D. Jukema, H.R.J. van Kernebeek en A. van der Knijff, 2012. *Duurzame landbouw verantwoord : methodologie om de duurzaamheid van de Nederlandse landbouw kwantitatief te meten*. WOT werkdocument 316. LEI Wageningen UR.
- Bunte, F.H.J., B.M.J. van der Meulen, K. Logatcheva en E.S. Georgiev, 2011. *Mededinging en transparantie: randvoorwaarden voor concurrentie en duurzaamheid*. LEI Wageningen UR. Rapport 2011-050.
- Dekker, S. 2012. *Exploring ecological sustainability in the production chain of organic eggs*. Thesis, Wageningen Universiteit.
- ECORYS, 2013. *Ex post beleidsevaluatie duurzaam inkopen*. Eindrapport in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu.
- European Food Sustainable Consumption & Production Round Table, 2013. ENVIFOOD Protocol. Environmental Assessment of Food and Drink Protocol. Versie 1.0 november 2013.
- Hoogmartens R., *Het meten van duurzaamheid: verhoudingen tussen LCA, LCC en CBA als beoordelingsmethoden*, Nieuwsbrief Milieu & Economie - 06/2014.
- Katz, M. en H.S. Rosen, 1998. *Microeconomics*. 3 ed. Boston, Massachusetts: McGraw-Hill.
- KPMG Advisory N.V. 2011, *Ministerie van Infrastructuur en Milieu; Vernieuwende methodiek voor duurzaam inkopen; Spoor 2 versie 1.0*.
- Logatcheva, K. en W. Baltussen, 2014. *Meerjarenvisie Monitor Verduurzaming Voedsel*. Notitie Wageningen UR, niet in publicatie.
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M) 2011, *Catering; De methodiek toegepast; Spoor 2*.
- Pianoo, 2011. *Achtergronddocument bij het programma van eisen criteria duurzaam inkopen van catering*.
- Pianoo, 2015. *Milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van Catering*. Versie 8 april 2015.
- Stiglitz, J., 1989. *Imperfect Information in the Product Market*. In: R: Schmalensee en R. Willig, *Handbook of Industrial Organisation*. 1, p. 769-847. Elsevier Science Publishers B.V.
- UL, 2014. *Verifying Sustainability in the Electronics Marketplace*.
- Veneca, 2007. *Cateringdiensten; Europees aanbesteden; Zo kunt u het eenvoudig zelf*. Uitgave van Veneca.
- Vrolijk, H.C.J., G. Cotteleer, K.J. Kramer, T.C. van Leeuwen en H.H. Luesink, 2003. *Performance-indicatoren*. LEI Wageningen UR, rapport 8.03.01.
- Zijp, M.C. en D. de Zwart, 2013. *Milieuwinst van Duurzaam Inkopen. Een quick-scan van de minimeisen*. RIVM rapport 250005001/2013.

Websites

- Alliantie verduurzaming Voedsel, Verduurzamingthema's. Verkregen december 2015
<http://www.duurzamereten.nl/themas/>
- Europese commissie, EU GPP criteria. Verkregen december 2015 via
http://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm
- CBS, Monitor Duurzame Agrogrondstoffen 2015. Verkregen december 2015 via <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/landbouw/publicaties/monitor-duurzame-agro-grondstoffen+2015/default.htm>
- De Guijt, Over De Guijt. Verkregen januari 2016 via <http://www.de-guijt.nl/over>
- Milieukeur, Factsheets. Verkregen december 2015 via
<http://www.milieukeur.nl/364/factsheets/milieukeur-dierhouderij.html>

Milieu Centraal, Keurmerken, Veldleeuwerik, Verkregen januari 2016 via <https://keurmerken.milieucentraal.nl/keurmerken/inhoud/veldleeuwerik>

Pianoo, Aanbestedingsregels. Verkregen december 2015 via <https://www.pianoo.nl/inkoopproces/fase-1-voorbereiden-inkoopdracht/aanbestedingsregels>

Pianoo, Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (duurzaam inkopen), Social Return. Verkregen februari 2016 via <https://www.pianoo.nl/themas/maatschappelijk-verantwoord-inkopen-duurzaam-inkopen/mvi-thema-s/social-return>

Stichting Veldleeuwerik, Home-pagina. Verkregen januari 2016 via <http://www.veldleeuwerik.nl/>

Wageningen UR en RIVM, Meten van duurzaamheid. Verkregen december 2015 via <http://www.metenvanduurzaamheid.nl/>

Overheid.nl, Aanbestedingswet, Artikel 2:76. Verkregen januari 2016 <http://wetten.overheid.nl/BWBR0032203/Deel2/Hoofdstuk23/Afdeling233/2331/Artikel276/>

Standards Map, Home-pagina, Verkregen januari 2016 via <http://www.standardsmap.org/>

Bijlage 1 Organisaties met een duurzaamheidsrapportage met een thema-indeling

Meerdere organisaties hanteren een thema-indeling als het gaat om een methode van rapportage op duurzaamheid. Onderstaand het overzicht, de lijst is niet uitputtend.

- Global Reporting Initiative (inclusief supplement food processing industry)
- FAO sustainability assessment of food and agriculture systems (SAFA)
- ISO 26000 standaard Maatschappelijk verantwoordelijkheid organisaties
- The Sustainability consortium
- Dow Jones Sustainability Index
- People 4 earth
- UNEP SETAC Guidelines for social life cycle assessment of products
- UN Global Compact
- OECD richtlijnen voor multinationale ondernemingen
- OECD Green growth indicators
- Monitor Duurzaam Nederland
- Duurzaamheidscan
- Duurzame Landbouw in Beeld
- Defra Indicators for a sustainable food system
- Keten van Eten
- Passie voor Food
- MVO in de agribusiness (MVO Nederland)
- Transparantiebenchmark
- Handreiking voor Maatschappelijke verslaggeving
- Duurzaamheidsverslagen van individuele ondernemingen

Bijlage 2 Lijst geïnterviewde partijen

- Het Rijk (Inkoopmanagement Cateringdiensten)
- Alliantie Verduurzaming Voedsel
- Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie (FNLI)
- Vereniging Nederlandse Cateringorganisaties (Veneca)
- Sodexo
- Hutten Catering
- Albron Catering
- Stichting Milieukeur (SMK)
- The Sustainability Consortium (TSC)
- Stichting Veldleeuwerik

LEI Wageningen UR
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E publicatie.lei@wur.nl
www.wageningenUR.nl/lei

Nota
LEI 2016-039

LEI Wageningen UR is een onafhankelijk, internationaal toonaangevend, sociaaleconomisch onderzoeksinstituut. De unieke data, modellen en kennis van het LEI bieden opdrachtgevers op vernieuwende wijze inzichten en integrale adviezen bij beleid en besluitvorming, en dragen uiteindelijk bij aan een duurzamere wereld. Het LEI maakt deel uit van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation de Social Sciences Group.

De missie van Wageningen UR (University & Research centre) is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen UR bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van stichting DLO en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen UR wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

LEI Wageningen UR
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
E publicatie.lei@wur.nl
www.wageningenUR.nl/lei

NOTA
LEI 2016-039

LEI Wageningen UR is een onafhankelijk, internationaal toonaangevend, sociaaleconomisch onderzoeksinstituut. De unieke data, modellen en kennis van het LEI bieden opdrachtgevers op vernieuwende wijze inzichten en integrale adviezen bij beleid en besluitvorming, en dragen uiteindelijk bij aan een duurzamere wereld. Het LEI maakt deel uit van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation van de Social Sciences Group.

De missie van Wageningen UR (University & Research centre) is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen UR bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van stichting DLO en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen UR wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.
